

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Europa inwestująca w obszary wiejskie.

EWALUACJA ZEWNĘTRZNA LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

KRAINY SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH DO 2023 ROKU

Fundacja na rzecz Collegium Polonicum
SŁUBICE 2022

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania

Stowarzyszenie Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania w ramach swojej działalności statutowej prowadzi szereg zadań, które mają na celu m.in.:

- 1) działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich;
- 2) aktywizowanie ludności wiejskiej;
- 3) promocję obszarów wiejskich;
- 4) wspieranie lokalnych inicjatyw kulturalnych, ekologicznych i sportowych;
- 5) aktywizowanie zawodowe osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy.

Głównym zadaniem LGD jest realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju w obszarze rozwoju nie tylko przedsiębiorczości, ale również infrastruktury na terenie gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia, tj. gmin: Krzeszyce, Lubniewice, Sulęcín, Torzym, Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn, Santok, Ośno Lubuskie. Wsparcie skierowane jest także na działania w obszarze kapitału społecznego oraz aktywizację mieszkańców. W celu realizacji LSR, LGD współpracuje nie tylko ze swoimi członkami, ale również innymi podmiotami działającymi aktywnie na obszarze oddziaływania.

W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wskazano jeden cel ogólny: Poprawa atrakcyjności i rozwój gospodarczy obszaru LSR do 2023 r., do którego przyporządkowano trzy cele szczegółowe:

- 1) Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku;
- 2) Budowa i przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku;
- 3) Wzmocnienie kapitału społecznego obszaru LSR do 2023 roku.

Sformułowano je opierając się o wyniki przeprowadzonej diagnozy, w tym identyfikację potrzeb poszczególnych grup interesariuszy podczas konsultacji społecznych.

Wymagania w zakresie przygotowywania Lokalnych Strategii Rozwoju w okresie 2014-2020 przewidywały, iż co najmniej połowę środków finansowych należy przeznaczyć na działania związane z rozwojem przedsiębiorczości. Stąd też cel szczegółowy 1.1 skoncentrowany był na przedsięwzięciach związanych z tworzeniem i rozwojem firm.

Pozostałe cele szczegółowe nastawione były z jednej strony na zwiększenie aktywności społecznej, integrację społeczną, budowanie więzi, przynależności, wzmacnianie roli organizacji pozarządowych, wspieranie inicjatyw oddolnych, tworzenie warunków do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, a także promocję i wspieranie dziedzictwa kulturowego. Z drugiej strony na tworzenie i wzmacnianie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. W LSR trafnie założono, że skutecznym sposobem na integrację środowiska jest dobrze przygotowana infrastruktura rekreacyjna, a także wspieranie inicjatyw aktywizacyjnych, integracyjnych oraz kultywowanie lokalnych tradycji. Realizacja tego przedsięwzięcia pomogła

w zniwelowaniu zdiagnozowanej słabej strony jaką był niski poziom utożsamiania się z miejscem zamieszkania i lokalną społecznością, co skutkowało obniżeniem aktywności społecznej. Przedsięwzięcia zrealizowano z powodzeniem.

Wartości docelowe wskaźników, jakie mają zostać osiągnięte dzięki realizacji LSR zostały określone proporcjonalnie, racjonalnie i efektywnie do planowanej wielkości zaangażowania środków z PROW 2014-2020. Przedsięwzięcia realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru, odpowiadają na potrzeby społeczności i przyczyniają się do jego wzmocnienia.

Realizacja finansowa oraz rzeczowa przebiegła zgodnie z planem, przy czym należy mieć na uwadze, że LGD niejednokrotnie dokonywało zmian w Lokalnej Strategii Rozwoju oraz jej załącznikach, aby dostosować realizację LSR do zmieniającej się rzeczywistości. W Raporcie zamieszczono dane z ostatniego zamkniętego roku sprawozdawczego tj. 2021. Natomiast zweryfikowano także postęp realizacji wskaźników do końca października 2022r. Dane z postępu finansowego potwierdzają, że większość strategii jest już zrealizowana. Pozostałe przedsięwzięcia postępują zgodnie z przyjętymi harmonogramami.

W realizowanej LSR grupę defaworyzowaną stanowili mieszkańcy w wieku powyżej 50 roku życia, poniżej 35 oraz kobiety i osoby bezrobotne. W ramach LSR, na podstawie przeprowadzonej diagnozy, zaplanowano interwencję minimalizującą zidentyfikowane problemy i odpowiadającą na potrzeby grup defaworyzowanych.

Stowarzyszenie Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania funkcjonuje prawidłowo. Pracownicy biura wykazują zaangażowanie w realizacji swoich zadań, są otwarci na współpracę i wsparcie beneficjentów. Zarówno sprawność obsługi, jak również sposób przekazania informacji oraz wiedza merytoryczna podczas doradztwa zostały ocenione bardzo wysoko. Prawidłowo prowadzone są także działania promocyjne. Społeczność lokalna jest skutecznie informowana o podejmowanych działaniach za pomocą różnych kanałów.

Badanie ewaluacyjne zostało przeprowadzone przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum – podmiot, który spełnia wymogi określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie w/w Wytycznych. Ich zadaniem było zgromadzenie informacji na temat skuteczności, użyteczności i trwałości działań podejmowanych przez Lokalną Grupę Działania w celu wdrożenia Lokalnej Strategii Rozwoju.

2. Spis treści

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania	1
2. Spis treści.....	3
3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji	4
4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania	6
5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.....	7
5.1. Charakterystyka obszaru objętego Strategią Rozwoju Lokalnego	7
5.2. Główne założenia LSR	24
5.3. Stan wdrażania LSR	26
6. Ocena wdrażania LSR zawierająca odpowiedzi na pytania badawcze	48
7. Podsumowanie – wnioski i rekomendacje	58
8. Bibliografia.....	60
9. Spis tabel i wykresów	61
10. Aneksy tworzone w toku realizacji badania	62

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji

Przedmiotem badania, którego wyniki prezentowane są w niniejszym raporcie, była identyfikacja i ocena efektów realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju Krainy Szlaków Turystycznych do 2023 roku.

Badanie zostało przeprowadzone przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum – niezależny podmiot, który spełnia wymogi określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie w/w Wytycznych. Ich zadaniem było zgromadzenie informacji na temat efektywności, skuteczności i adekwatności działań podejmowanych przez Lokalną Grupę Działania w celu wdrożenia Lokalnej Strategii Rozwoju. Skupiały się na wskazanych obszarach tematycznych, w ramach których postawiono pytania badawcze. Zestaw pytań był wspólny dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie lubuskim, dzięki przyjętemu systemowi ewaluacji.

Obszary badań i przypisane do nich pytania badawcze:

1. Ocena wpływu na główny cel LSR
 - 1.1. Jaki jest stopień osiągnięcia celów ogólnych, szczegółowych i przypisanych do nich wskaźników LSR?
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
 - 2.1. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
 - 2.2. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
 - 3.1. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
 - 3.2. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
 - 4.1. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
 - 4.2. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
 - 5.1. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
 - 5.2. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
 - 5.3. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
6. Innowacyjność
 - 6.1. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - 6.2. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

7. Projekty współpracy
 - 7.1. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
 - 7.2. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
8. Ocena funkcjonowania LGD
 - 8.1. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
 - 8.2. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
 - 8.3. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?
9. Ocena procesu wdrażania
 - 9.1. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
 - 9.2. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
 - 9.3. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
 - 9.4. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?
10. Wartość dodana podejścia LEADER
 - 10.1. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
 - 10.2. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
 - 10.3. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
 - 10.4. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Ocena działań przy pomocy ewaluacji możliwa jest pod różnymi kątami. Od wyboru kryteriów oceny zależy dobór metod badawczych, wybór źródeł danych oraz moment dokonywania pomiaru. Zgodnie ze standardami ewaluacji wyróżnia się następujące kryteria zasadne do stosowania w ewaluacji ex-post:

- *Efektywność – ocena poziomu „ekonomiczności” projektu, czyli stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych wyników i rezultatów;*
- *Skuteczność – ocena stopnia, na ile cele przedsięwzięcia, zdefiniowane na etapie programowania, zostały osiągnięte.*
- *Adekwatność – stopień zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia rezultatów podejmowanych operacji.*
- *Trwałość – ocena faktu, czy pozytywne efekty projektu na poziomie celu mogą trwać do zakończenia finansowania zewnętrznego oraz czy możliwe jest utrzymanie wpływu projektu w dłuższym okresie na procesy rozwoju na poziomie sektora, regionu czy kraju.*

Przyjęto, że w ramach niniejszej ewaluacji stosowane będą kryteria: **skuteczności, użyteczności i trwałości.**

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Opisywane badanie jest częścią większego projektu badawczego realizowanego przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum na zlecenie Lubuskiej Sieci LGD. Polega na zrealizowaniu monitoringu i ewaluacji według metodologii wspólnej dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie lubuskim, co umożliwi zbieranie danych porównywalnych w skali całego województwa.

Koncepcja metodologiczna badania, zaproponowana przez Wykonawcę, uwzględniła kluczową dla zapewnienia trafności i rzetelności prowadzonych działań badawczych zasadę triangulacji, rozumianą jako triangulację źródeł danych, metod badawczych, jak i triangulację perspektyw badawczych. Zgodnie z jej zasadą, aby zachować możliwie największy obiektywizm i rzetelność wyciąganych wniosków powinno dążyć się do zwielokrotnienia źródeł informacji dla każdego badanego aspektu. Triangulacja obejmuje zarówno aspekt źródeł informacji (narzędzia ilościowe, jakościowe, analiza danych zastanych) oraz triangulację badaczy (wyciąganie wniosków na podstawie tych samych danych przez kilka niezależnie pracujących osób), po czym konfrontacja tych wniosków. W ten sposób eliminowany jest efekt filtru wynikającego z doświadczeń i predyspozycji pojedynczych badaczy.

Analizy były realizowane w odniesieniu do następujących kryteriów ewaluacyjnych: skuteczność, użyteczność, trwałość. Każde z pytań badawczych było rozpatrywane pod kątem właściwego specyficznie pytania kryterium. W pierwszym etapie prac został przygotowany szczegółowy plan ewaluacji, uwzględniający specyfikę poszczególnych lokalnych grup działania i stosowane dotychczas narzędzia monitoringu, w tym arkusze Excel służące do agregacji danych możliwych do porównania również na poziomie województwa. W badaniu zastosowano zestaw technik badawczych i analitycznych, w tym:

1. Metody ilościowe:
 - 1.1. Ankiety elektroniczne dla beneficjentów wsparcia;
 - 1.2. Ankieta elektroniczna dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR.
2. Metody jakościowe:
 - 2.1. Grupowe wywiady pogłębione z beneficjentami i głównymi interesariuszami LGD;
 - 2.2. Wywiady indywidualne z pracownikami LGD.
3. Analiza danych zastanych:
 - 3.1. Strategia Rozwoju Lokalnego danego LGD;
 - 3.2. Dane GUS i inne statystyki publiczne odnoszące się do obszarów interwencji LSR;
 - 3.3. Strony internetowe LGD;
 - 3.4. Arkusze monitoringowe LGD;
 - 3.5. Wskaźniki agregowane przez LGD.
4. Benchmarking:
 - 4.1. Porównanie dynamiki kluczowych wskaźników GUS na terenach LGD z gminami, na terenie których LSR nie były wdrażane.

Szczegółowe informacje o metodyce badania zawarto w załączniku nr 1 do raportu.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.

5.1. Charakterystyka obszaru objętego Strategią Rozwoju Lokalnego

STOWARZYSZENIE KRAINA SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH - LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA to porozumienie partnerskie osób i instytucji zainteresowanych rozwojem obszarów wiejskich i poprawą jakości życia mieszkańców. Pierwsze spotkanie w sprawie zawiązania partnerstwa odbyło się w 2007 roku. Partnerstwo przybrało formę stowarzyszenia, w skład którego wchodzi reprezentanci 10 gmin, organizacji pozarządowych, przedsiębiorstw, instytucji publicznych.

W skład obszaru objętego LSR wchodzi dziesięć gmin zlokalizowanych w północnej części województwa lubuskiego:

- gminy: Krzeszyce, Lubniewice, Sulęcín, Torzym (powiat sulęciński);
- gminy: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn, Santok (powiat gorzowski ziemski);
- gmina Ośno Lubuskie (powiat słuński).

Mapa obszaru objętego LSR kształtuje się następująco:

Rysunek 1 Mapa obszaru objętego LSR, źródło: LSR

Stowarzyszenie KST-LGD liczy obecnie 49 członków. W skład LGD wchodzi członkowie z sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. Sektor publiczny reprezentuje 10 gmin oraz 1 powiat, sektor gospodarczy reprezentuje 11 członków, głównie z branży turystycznej i szeroko rozumianej usługowej. Sektor społeczny reprezentuje 14 członków, a mieszkańców - 13. Skład członków jest reprezentatywny dla specyfiki obszaru objętego LSR. Żaden z sektorów ani grupy interesów nie ma znaczącej dominacji w LGD takiej, która skutkowałaby wywieraniem szczególnego wpływu z punktu widzenia realizacji LSR. Każda z reprezentowanych grup jest zainteresowana rozwojem obszaru LGD, gdyż skutkuje to polepszeniem jakości życia mieszkańców, zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej.

Łączna powierzchnia gmin wchodzących w skład LGD wynosi 2 106 km². Szczegółowe dane dotyczące powierzchni gmin oraz liczby ich mieszkańców przedstawiono poniżej.

Tabela 1 Ludność i obszar gmin wchodzących w skład LGD

Powiat	Gmina	Rodzaj gminy	Liczba mieszkańców	Powierzchnia (km ²)
sulęciński	Krzeszyce	wiejska	4 702	194
	Lubniewice	miejsko-wiejska	3 130	130
	Sulęcín	miejsko-wiejska	15 369	320
	Torzým	miejsko-wiejska	6 689	375
gorzowski	Bogdaniec	wiejska	7 160	112
	Deszczno	wiejska	10 316	168
	Kłodawa	wiejska	8 958	235
	Lubiszyn	wiejska	6 933	205
	Santok	wiejska	9 007	169
stubiński	Ośno Lubuskie	miejsko-wiejska	6 342	198
Razem:			78 606	2 106

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Ludność

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2013 obszar LGD zamieszkiwało 76 593 osób, z czego w miastach zamieszkiwało 18 813 osób. W 2021 roku liczba ta była wyższa i wyniosła 78 606 osób, w miastach – 18 322 osób. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy,

zdecydowanie najliczniej zamieszkiwaną jest gmina Sulęcín, a najmniejszą liczbę mieszkańców posiada gmina Lubniewice.

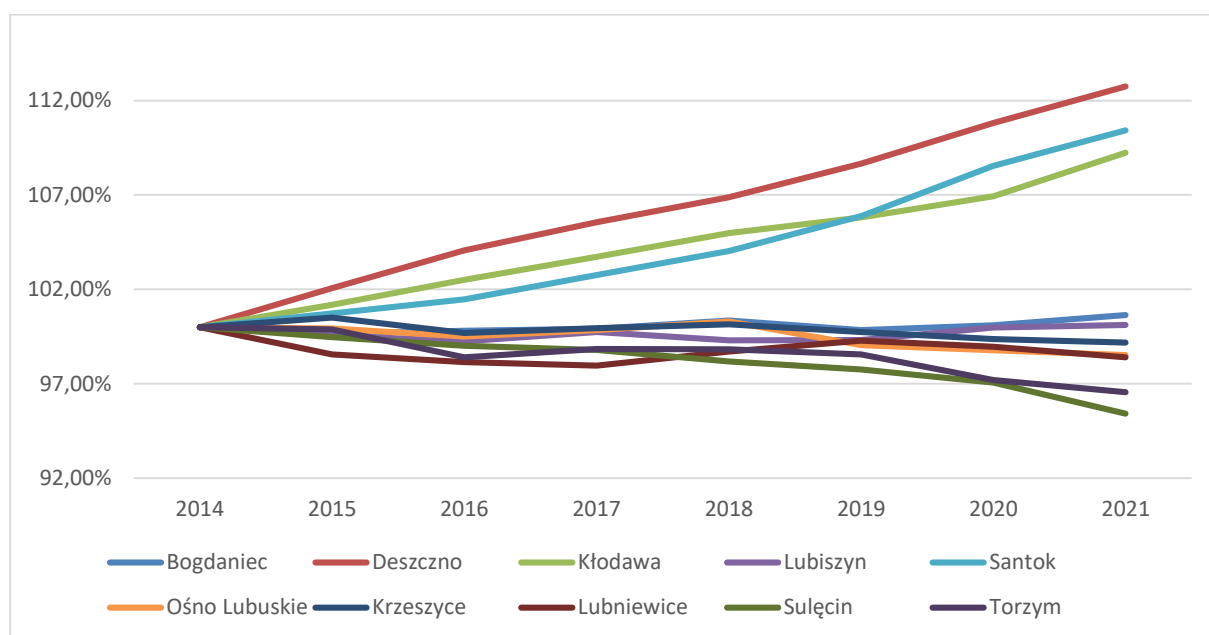
Z analiz przedstawionych w LSR wynika, że na obszarze KST-LGD następował sukcesywny przyrost ludności w latach 2007 –2013. W 2021 w większości gmin zanotowano wzrost liczby ludności, z czego najwięcej w gminie Deszczno (wzrost o 12.74%), w gminie Santok (wzrost o 10.42%) oraz w gminie Kłodawa (wzrost o 9.23%). Dane dla całego obszaru pokazują wzrost ludności o 2.16% w stosunku do roku 2014. Natomiast wykres obrazuje dynamikę zmian na przestrzeni 2014-21 r.

Tabela 2 Dynamika przyrostu ludności na obszarze LGD w latach 2014-2021

Gmina/rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Przyrost %
Bogdaniec	7 115	7 089	7 102	7 109	7 140	7 104	7 122	7 160	0.63%
Deszczno	9 150	9 339	9 522	9 659	9 779	9 942	10 140	10 316	12.74%
Kłodawa	8 201	8 298	8 407	8 506	8 609	8 677	8 769	8 958	9.23%
Lubiszyn	6 925	6 894	6 873	6 907	6 876	6 878	6 924	6 933	0.12%
Santok	8 157	8 216	8 277	8 382	8 486	8 636	8 854	9 007	10.42%
Ośno Lubuskie	6 437	6 432	6 405	6 427	6 456	6 376	6 358	6 342	-1.48%
Ośno Lubuskie - miasto	3 856	3 880	3 888	3 911	3 949	3 915	3 896	3 919	1.63%
Krzyszczycy	4 741	4 765	4 726	4 738	4 748	4 729	4 711	4 702	-0.82%
Lubniewice	3 181	3 135	3 122	3 116	3 140	3 158	3 148	3 130	-1.60%
Lubniewice - miasto	2 076	2 055	2 037	2 019	2 042	2 082	2 080	2 061	-4.58%
Sulęcín	16 107	16 023	15 947	15 912	15 814	15 745	15 633	15 369	-4.16%
Sulęcín - miasto	10 278	10 231	10 203	10 168	10 157	10 096	10 005	9 850	-3.45%
Torzym	6 928	6 920	6 817	6 848	6 847	6 828	6 734	6 689	-3.07%
Torzym - miasto	2 571	2 561	2 513	2 529	2 524	2 541	2 520	2 492	0.63%
Ogółem - gmina	76 942	77 111	77 198	77 604	77 895	78 073	78 393	78 606	2.16%
Ogółem - miasto	18 781	18 727	18 641	18 627	18 672	18 634	18 501	18 322	-2.44%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Wykres 1 Dynamika zmian ludności w latach 2014-2021 w gminach obszaru LSR

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

W LSR zdiagnozowano, że wśród ludności KST-LGD osoby 34-letnie i młodsze stanowią aż 46,3 %, a osoby w wieku 55 lat i więcej 25,6 % ogólnej liczby mieszkańców. Ilość kobiet w wieku 55 lat i starszych była znacznie większa niż mężczyzn. Nie wzięto natomiast pod uwagę wzrostu liczby osób w wieku 55+ na przestrzeni lat. W latach 2007-13 odsetek osób w wieku 55+ wzrósł o 26,5%, a liczba osób w wieku poniżej 34 lat, w tym samym okresie spadła o 1,18%. Warto wziąć pod uwagę proporcję między liczbą osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, która w tym przypadku wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa. W latach 2014-2021 ta negatywna tendencja się pogłębiała. Dane jednoznacznie pokazują jak niekorzystnie na obszarze LGD prezentuje się struktura ludności według ekonomicznych grup wieku. Szczegóły zaprezentowano w tabelach poniżej.

Tabela 3 Ludność wg funkcjonalnych grup wieku i płci

Wiek	ogółem		kobiety		mężczyźni	
	2014	2021	2014	2021	2014	2021
0-2	2 295	2 057	1 149	1 006	1 146	1 051
3-6	3 736	3 164	1 892	1 639	1 844	1 525
7-12	5 047	5 460	2 551	2 776	2 496	2 684
13-15	2 403	2 946	1 207	1 483	1 196	1 463
16-19	3 527	3 176	1 812	1 595	1 715	1 581
20-24	5 550	4 206	2 894	2 189	2 656	2 017
25-34	12 447	10 896	6 484	5 585	5 963	5 311
35-44	11 689	13 254	5 993	6 865	5 696	6 389

45-54	9 926	10 926	5 120	5 576	4 806	5 350
55-64	11 080	10 208	5 559	5 070	5 521	5 138
65 i więcej	9 242	12 313	3 583	5 247	5 659	7 066
Łącznie - 34 i mniej	35 005	31 905	17 989	16 273	17 016	15 632
Łącznie - 55 i więcej	20 322	22 521	9 142	10 317	11 180	12 204
Razem	76 942	78 606	38 244	39 031	38 698	39 575

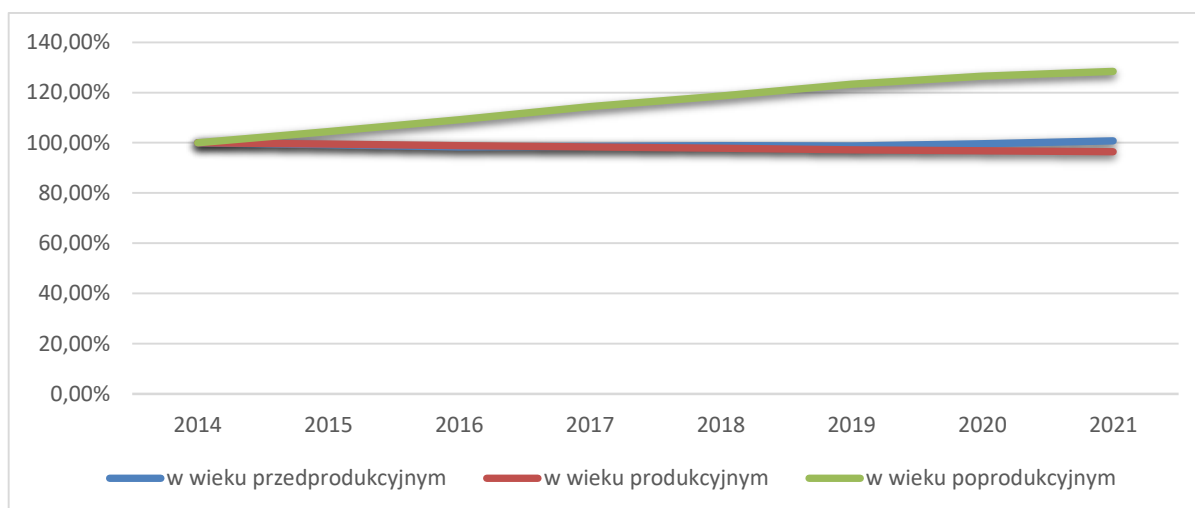
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Tabela 4 Struktura ludności na obszarze KST - LGD w grupach funkcjonalnych ludności w latach 2014-2021

	Osoby w wieku przedprodukcyjnym	Osoby w wieku produkcyjnym	Osoby w wieku poprodukcyjnym
2014	15170	50023	11749
2015	15053	49783	12275
2016	14919	49458	12821
2017	14953	49213	13438
2018	14994	48963	13938
2019	14976	48604	14493
2020	15102	48423	14868
2021	15293	48226	15087

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

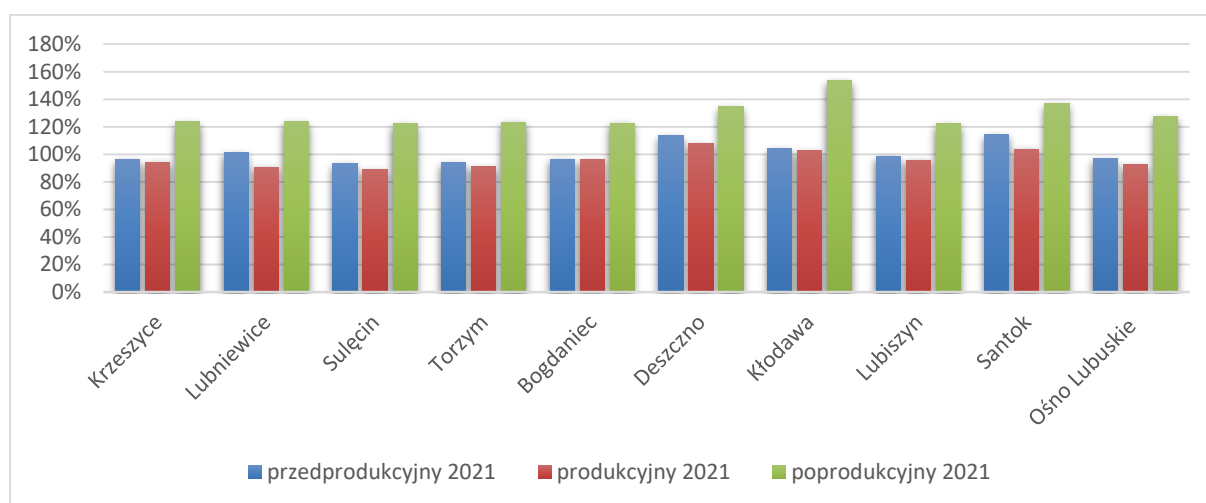
Wykres 2 Dynamika zmian w grupach funkcjonalnych ludności w latach 2014-2021 na obszarze LSR

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

W roku 2021 zmniejszyła się liczba ludności zarówno w wieku przedprodukcyjnym o 0.81% jak i produkcyjnym o 3.59%. Zwiększyła się natomiast liczba ludności w wieku poprodukcyjnym o ponad 28.41%. W gminach, gdzie nastąpił ujemny przyrost ludności uznano, że to zjawisko odpowiedzialne jest za migracje młodzieży do większych ośrodków w poszukiwaniu odpowiednich kierunków kształcenia oraz atrakcyjnych ofert pracy i miejsca do życia. Najwyższy wzrost osób w wieku poprodukcyjnym w porównaniu do wieku przedprodukcyjnego zanotowano w gminie Kłodawa, najmniejszy w gminie Deszczno i Santok. Proces zmian na przestrzeni lat w poszczególnych gminach zaobserwować można na wykresie powyżej.

Wykres 3 Dynamika zmian 2014/2021 w grupach funkcjonalnych ludności w gminach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

W związku z wynikami badań zidentyfikowano następujące grupy docelowe kluczowe, istotne we wdrażaniu LSR: przedstawiciele organizacji pozarządowych, samorządy gminne i powiatowe, przedsiębiorcy oraz przedstawiciele grup defaworyzowanych - mieszkańcy w wieku powyżej 50, poniżej 35 roku życia oraz kobiety i osoby bezrobotne.

Gospodarka i przedsiębiorczość

W charakterystyce rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru LGD skupiono się na głównych uwarunkowaniach, które determinują jego rozwój. W LSR uznano, że istotne znaczenia ma położenie - Kraina Szlaków Turystycznych znajduje się w pobliżu granicy z Niemcami i w bezpośrednim sąsiedztwie z miastem wojewódzkim - Gorzowem Wlkp. Obszar LGD charakteryzuje mała gęstość zaludnienia, duża lesistość oraz duża ilość jezior. Walorem jest także obejmowanie części gmin przez ZIT, ponieważ kierowane były tam dodatkowe środki w ramach RPO Lubuskie 2020 z przeznaczeniem m.in. na działania służące zwiększaniu konkurencyjności obszarów funkcjonalnych, rynków pracy, inwestycji w transport, rewitalizację czy poprawę stanu środowiska przyrodniczego. Miejski Obszar Funkcjonalny miasta Gorzowa Wlkp. tworzą: Miasto Gorzów Wielkopolski, gminy Kłodawa, Santok,

Deszczno, Bogdaniec (członkowie KST-LGD). Gminy tworzące LGD są stosunkowo dobrze skomunikowane (autostrada A2, S3).

W LSR zdiagnozowano, że w latach 2009 – 2014 nastąpił wzrost liczby wpisanych do REGON działalności gospodarczych. Porównując sytuację z roku 2014 do 2021 zauważyć można wzrost liczby podmiotów wpisanych do REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Wzrost ten wyniósł 19% i aktualnie wskaźnik wynosi 1 132 podmioty. Poniżej tabela porównująca sytuacje na przestrzeni lat.

Tabela 5 Przyrost podmiotów gospodarczych w gminach na obszarze LGD w latach 2014-2021

Gmina/rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Krzeszyce	850	865	927	920	944	968	1 015	1 072
Lubniewice	946	954	932	969	975	985	1 004	1 032
Sulęcín	785	792	788	787	805	842	861	906
Torzým	752	731	722	713	730	734	769	801
Bogdaniec	1 044	1 059	1 045	1 030	1 032	1 052	1 113	1 176
Deszczno	1 035	1 070	1 086	1 109	1 137	1 164	1 193	1 266
Kłodawa	1 350	1 430	1 413	1 484	1 532	1 564	1 600	1 653
Lubiszyn	747	748	790	814	846	874	901	943
Santok	980	965	988	1 010	1 057	1 137	1 199	1 241
Ośno Lubuskie	941	995	984	963	1 011	1 060	1 121	1 132

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Porównując strukturę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg PKD 2007 w roku 2014 i 2021 na obszarze LGD, widzimy, że nadal dominuje działalność gospodarcza w budownictwie oraz handlu hurtowym i detalicznym. Na koniec 2014r. zarejestrowanych podmiotów prywatnych było 5776 podmiotów, natomiast pod koniec 2021 roku 7201.

Tabela 6 Struktura zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg PKD 2007 na obszarze LGD w 2014 i 2021 roku

Branża	2014	2021
Sekcja A	498	439
Sekcja C	608	711
Sekcja F	1 073	1 783
Sekcja G	1 753	1 723
Sekcja H	533	664
Sekcja M	445	648

Sekcja Q	387	562
Sekcje S i T	479	671

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Rynek pracy i bezrobocie

Jak wynika z LSR, liczba osób bezrobotnych w 2013 r. na obszarze LGD wynosiła 3709, z czego 51% stanowiły kobiety. Na koniec 2021 roku w Powiatowych Urzędach Pracy zarejestrowanych było 1078 osób, w porównaniu z 2013 r. jest to o 70.93 % mniej.

Tabela 7 Udział bezrobotnych zarejestrowanych kobiet i mężczyzn w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD

Gmina/rok	2014		2021	
	Liczba mężczyzn	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Liczba kobiet
Krzeszyce	87	93	17	47
Lubniewice	90	81	24	23
Sulęcín	374	330	103	107
Torzým	185	153	67	63
Bogdaniec	80	108	32	40
Deszczno	110	145	47	78
Kłodawa	80	131	46	56
Lubiszyn	111	139	35	72
Santok	137	152	64	96
Ośno Lubuskie	93	78	26	35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Według danych LSR poziom bezrobocia na terenie powiatów KST-LGD na dzień 31 grudnia 2013 r. wynosił odpowiednio: powiat gorzowski 12.9%, powiat słuwicki 13.1%, powiat sulęciński 15.3% przy bezrobociu w województwie lubuskim na poziomie 15.7%. Natomiast udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym z terenu KST-LGD – 7.7%, przy poziomie 9.1% w województwie. Natomiast na koniec 2021 roku udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg pći z terenu KST-LGD wyniósł 2.26 %.

Tabela 8 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg pći

Gmina/rok	2014			2021		
	Ogółem %	Mężczyzn %	Kobiet %	Ogółem %	Mężczyzn %	Kobiet %
Krzeszyce	5.8	5.1	6.7	2.2	1.1	3.6

Lubniewice	8.2	7.8	8.6	2.5	2.3	2.6
Sulęcín	6.9	6.8	7.0	2.3	2.1	2.6
Torzým	7.5	7.6	7.4	3.2	3.0	3.4
Bogdaniec	4.2	3.3	5.2	1.7	1.4	2.0
Deszczno	4.3	3.4	5.2	1.9	1.4	2.6
Kłodawa	3.9	2.8	5.1	1.8	1.6	2.1
Lubiszyn	5.5	4.4	6.8	2.5	1.5	3.7
Santok	5.4	4.8	6.0	2.9	2.1	3.7
Ośno Lubuskie	4.0	4.1	4.0	1.6	1.2	1.9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Warto wziąć pod uwagę, że spadające bezrobocie nie zawsze oznacza rosnącą aktywność zawodową, dane te należy zestawić ze spadającą liczbą osób w wieku produkcyjnym. Negatywnym trendem jest natomiast udział bezrobotnych kobiet, który jest niezmiennie wyższy niż w przypadku mężczyzn, co obrazuje powyższa tabela.

Turystyka

Obszar LGD bogaty jest w walory turystyczno – przyrodniczo-historyczne. Zgodnie z LSR powinny one generować rozwój regionu. Największą wartością jest czyste i w małym stopniu przekształcone środowisko naturalne. Do głównych atrakcji, które wskazano w LSR, zalicza się przede wszystkim jeziora i rzeki stwarzające możliwości do uprawiania sportów, wędkowania i wypoczynku. Niewątpliwym plusem jest także duże zalesienie oraz bardzo dobra jakość powietrza. Region zwany „Zielonymi Płucami Polski” oferuje także liczne obszary chronionego krajobrazu (m.in. Pojezierze Lubniewicko–Sulęcińskie, Dolina Ilanki, Puszcza nad Pliszką, Jeziora Lubniewickie, Dolina Warty i Dolnej Noteci, Puszcza Barlinecka), pomniki przyrody, rezerваты przyrody: Janie im. Włodzimierza Korsaka, „Bagno Chłopiny”, „Buki Zdroiskie”, a także inne obszary cenne przyrodniczo jak np. park podworski w Kownatach, kompleks lasów dębowo-bukowych w Drzewcach, otulina Łagowskiego Parku Krajobrazowego. Rejon jest odpowiednim miejscem dla fanów, zarówno pieszych wędrówek, jak i wycieczek rowerowych. Posiada bowiem dużą ilość szlaków pieszych i ścieżek.

Z historycznego punktu widzenia obszar LGD to dzieje bractw rycerskich oraz rodów niemieckich. W LSR podkreślono, że nawet małe miejscowości obfitują w liczne zabytkowe obiekty sakralne, pałace i zamki, wśród nich np. park krajobrazowy z XIX wieku w Lubniewicach, pałac w Gliźnie z 1793 roku, pałac w Jarnatowie (Gmina Lubniewice) z XVII wieku, pałac w Rogach (Gmina Lubniewice) – położony nad jeziorem Zofiówka, barokowy park dworski w Kiełpinie (Gmina Deszczno) z ruinami pałacu z końca XVIII wieku.

Równie ciekawe są tradycje i produkty regionalne. KST-LGD cyklicznie organizuje konkurs kulinarny o Znak Jakości Szlaku Smakosza, dzięki któremu wypromowano wiele potraw przygotowywanych przez Koła Gospodyń Wiejskich, stowarzyszenia, restauratorów,

np. Lubuską Kaczkę Faszerowaną z Jenina, Karkówkę z kapustką z Przemysławia, Barszcz biały zwany „Polski” z Lubniewic. Dania tworzą kulinarną tradycję regionu. Zostały one zebrane w publikacji pt. Przepisnik Krainy Szlaków Turystycznych. Wśród lokalnych produktów jest też: Chleb z Bogdańca, Kurczak z Deszczna, Sandacz z Lubniewic, Miody z Lubiszyna. Uroku dodają liczne imprezy regionalne odnoszące się do tradycji kulinarnych jak np. Jarmark Smakosza, Lubuskie Święto Chleba, Święto Pieczonego Kurczaka, Święto Sandacza, Dożynki, Lubuskie Miodobranie, Krzeszycka Jesień, Sulęciński Jarmark Koguci.

Walory te wykorzystują w swojej działalności przedsiębiorcy, jak również gospodarstwa rolne oferujące usługi agroturystyczne. W roku 2014 w ramach projektu współpracy LUBTUR dokonano inwentaryzacji obiektów świadczących usługi turystyczne, a także przeprowadzono ich certyfikację. Liczbę turystów w 2021 r. oszacowano zgodnie z następującą metodyką: w roku 2014 GUS agregował dane o turystach korzystających z noclegów na poziomie każdej z gmin. W 2021 r. dane takie podawane są jedynie na poziomie powiatów. Na bazie 2014 roku przyjęto więc wskaźnik udziału każdej z gmin wchodzących w skład LSR w liczbie turystów odwiedzających właściwy powiat. Wskaźnik ten w 2021 r. przemnożono przez dane o liczbie turystów we właściwych powiatach. Zarówno w roku 2014 jak i 2021 najwyższy wskaźnik intensywności ruchu turystycznego był w gminach: Torzym, Lubniewice, Ośno Lubuskie. Jednak biorąc pod uwagę dane całonocowe, wskaźnik ten, poza Ośnem Lubuskim (wzrost o 16.19%), znacząco zmalał w każdej z badanych gmin. Gminy Torzym i Lubniewice spadek o 40.9%. Wpływ na to miała pandemia Covid-19.

Tabela 9 Liczba osób korzystających z noclegów na obszarze LGD

Gmina/rok	Rok 2014	Rok 2021	Rok 2014	Rok 2021
	Ilość osób	Ilość osób	Wskaźnik Schneidera	Wskaźnik Schneidera
Krzeszyce	1098	648	23	13
Lubniewice	13920	8226	438	262
Sulęcín	4790	2830	30	18
Torzým	38776	22916	560	342
Bogdaniec	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Deszczno	2674	1175	29	11
Kłodawa	3465	1523	42	17
Lubiszyn	1670	734	24	10
Santok	3494	1536	43	17
Ośno Lubuskie	12533	14563	195	229

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, szacunek, stan na: 31.12.2021 r.

Przeanalizowano także zaplecze infrastrukturalne, w tym bazę noclegową, w zestawieniu z rokiem 2014 r. na podstawie danych GUS. Z poniższego zestawienia wynika, że liczba miejsc noclegowych w 2021r. nieznacznie zmalała, o 2.78% w stosunku do 2014 r.

Tabela 10 Ilość obiektów, oferujących miejsca noclegowe, w tym hotele na obszarze LGD

	2014	2021
Liczba obiektów noclegowych	35	33
Liczba miejsc noclegowych	1904	1851

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021 r.

Wśród głównych problemów, które hamują rozwój branży turystycznej w regionie, w LSR określono: niedostatecznie wykorzystywany potencjał jezior i rzek. Brakuje odpowiedniej infrastruktury – zagospodarowania plaż i stworzenia strzeżonych kąpielisk, punktów gastronomicznych, stworzenia lub urozmaicenia oferty usługowej, oznaczenie szlaków, miejsc do wypoczynku, miejsc campingowych. Zwrócono także uwagę na brak spójnej oferty turystycznej. Podkreślono, że wiele szlaków istnieje wyłącznie na papierze, co niewątpliwie jest z wielką szkodą dla regionu. Zwrócono także uwagę na brak kompleksowej informacji dotyczącej wypoczynku, brak systemu promocji oraz punktu informacji.

Kapitał społeczny

W LSR zwrócono uwagę na rolę organizacji społecznych, w tym fundacji, stowarzyszeń, klubów sportowych w kształtowaniu życia mieszkańców regionu. Z danych zamieszczonych w LSR wynika, że w 2015 roku liczba organizacji społecznych na obszarze LGD wynosiła 214 (liczba NGO została opracowana na podstawie danych zamieszczonych na stronach internetowych powiatów gorzowskiego, słubickiego i sulęcińskiego). Natomiast liczba organizacji pozarządowych w 2021 r. wynosiła, na podstawie rejestru KRS - 336, co stanowi wzrost o 57% w stosunku do roku 2015. Tak duży wzrost wydaje się nie odzwierciedlać prawdziwej sytuacji w sektorze NGO ze względu na metodologię porównywania danych. W LSR za główny problem lokalnych organizacji uznano brak środków finansowych, co skutkuje jednocześnie brakiem środków na wkłady własne, a ograniczenia te – niechęcią w aplikowaniu i realizacji projektów na rzecz społeczności lokalnych. Często to właśnie problemy finansowe powodują rezygnację z potrzebnych działań, wypalenie liderów. W LSR zdiagnozowano potrzeby III sektora, to przede wszystkim łatwiejszy dostęp do środków poprzez płatności zaliczkowe bez konieczności ustanawiania zabezpieczeń, a także dodatkowe punkty dla projektów, które wykazują duży udział wkładu niefinansowego – wolontariatu, co mogłoby być wyrazem docenienia ich zaangażowania i poświęconego czasu.

Wyniki Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Ankieta dystrybuowana była poprzez media społecznościowe. Zaproszenie do udziału w ankiecie dotarło, za pomocą płatnej promocji w mediach społecznościowych (Facebook, Instagram) do ponad 160 tys. osób z terenu objętego badaniem, uzyskując ponad 200 tys.

wyświetleń. Natomiast jedynie niewielki odsetek osób był zainteresowany wyrażeniem zdania na temat swojego zaangażowania społecznego. Ponad 2000 osób wyświetliło ankietę, a jej wypełnianie rozpoczęło łącznie 300 osób. Przeważającą grupę respondentów stanowiły kobiety (blisko 71 proc. ogółu). Zaledwie co trzeci respondent był mężczyzną. Pod względem wieku najliczniejszą grupą były osoby z przedziału wiekowego 36-50 lat.

Badanie ankietowe, którego uczestnikami były osoby zamieszkujące obszar realizacji LSR, miało zweryfikować, z jednej strony zdania mieszkańców na temat efektów wdrażania LSR, a z drugiej pozyskać informacje dotyczące niezaspokojonych jeszcze potrzeb i ewentualnych oczekiwań odnośnie przyszłości. Wyniki badania pokazują, że działalność LGD jest rozpoznawalna. Blisko 67,67% respondentów zetknęło się z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w ich rejonie, z czego największy procent za pośrednictwem Internetu 47,72%, dalej kolejno: spotkań (37,56%), wydanych przez LGD publikacji, stoiska na targach (36,04%), organizowanych przez LGD imprez (33,50%), szkoleń (26,90%), doradztwa w biurze LGD (26,40%), poczty pantoflowej, warsztatów (po 22,84%), ogłoszeń (21,32%), mediów (20,30%), promocji produktów lokalnych, ulotek (16,75%), innych realizowanych przez LGD projektów (14,21%), konkursów (9,14%).

Wśród respondentów 75% jest zainteresowanych sprawami lokalnymi, czyli tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu - wydarzeniami, inwestycjami, problemami społecznymi, sprawami ważnymi dla mieszkańców itp. Ponad 20% stwierdziło, że trudno im to ocenić, a jedynie niecałe 4% odpowiedziało, że zdecydowanie nie. Wśród czynników, które motywują do aktywności społecznej, respondenci najczęściej wskazywali: chęć wpływu na zmiany i wewnętrzną potrzebę pomocy innym. Wśród innych odpowiedzi znalazły się: rozwój osobisty, dalsze doskonalenie, nowe doświadczenia. Te odpowiedzi wskazują na to, w jaki sposób lokalni liderzy powinni komunikować się z kapitałem społecznym na terenie swojego działania, aby wyzwolić jego większe zaangażowanie.

Wykres 4 Czynniki motywujące do aktywności społecznej

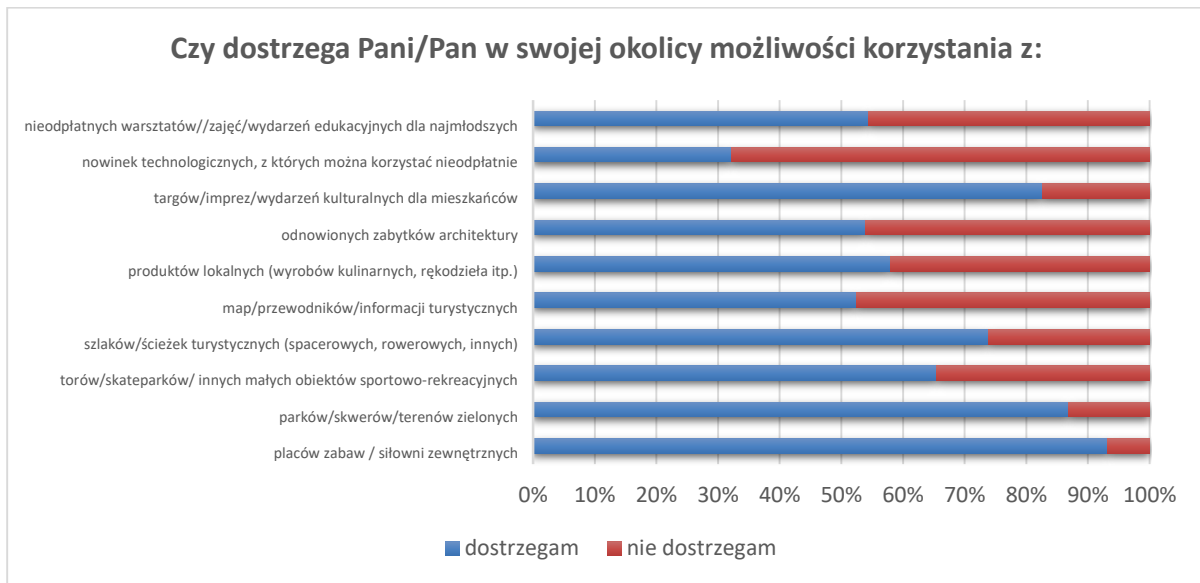
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Podczas badania zweryfikowano, w jakim obszarze aktywności społecznej respondenci chcieliby uczestniczyć. Okazuje się, że wątek turystyki i krajoznawstwa, a także kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury czy też działalności na rzecz osób starszych to obszary z największym potencjałem. Kolejne równie istotne elementy to działalność na rzecz dzieci i młodzieży czy też czystości miejsc publicznych. Co warto podkreślić obszary te są zgodne tematycznie z działaniami podejmowanymi przez LGD, więc są istotnym polem do rozwoju kapitału społecznego i zwiększenia roli LGD jako lidera aktywności społecznej na obszarze realizacji LSR. Jedynie niespełna 16,60% badanych wskazała, że nie chce angażować się i być aktywnym. Pozostałe osoby wskazały:

- pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej – 27,67 %;
- podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej – 20,16%;
- działalności na rzecz integracji cudzoziemców – 9,09%;
- ochrony i promocji zdrowia – 24,51%;
- działalności na rzecz osób z niepełnosprawnościami – 25,69%;
- działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym – 31,23%;
- edukacji, oświaty i wychowania – 28,06%
- działalności na rzecz dzieci i młodzieży, w tym wypoczynku dzieci i młodzieży – 30,43%;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego – 32,81%;
- wspierania i upowszechniania kultury fizycznej – 19,37%;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego – 26,88%;
- czystości miejsc publicznych – 30,43%;
- przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu – 16,21%
- turystyki i krajoznawstwa – 34,78%;
- ratownictwa i ochrony ludności - 5.53%;
- pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w Polsce i za granicą – 8,70%;
- działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka – 12,25%;
- przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym – 19,37%.

W wyniku realizacji LSR na terenie LGD powstało wiele placów zabaw, siłowni zewnętrznych, miejsc rekreacji czy zrewitalizowanych parków/skwerów. Zapytano respondentów o to, jakie możliwości korzystania z tych elementów dostrzegają w swojej okolicy. Respondenci wskazali na możliwość skorzystania z placów zabaw/siłowni zewnętrznych (aż 93,25%), targów/impres/wydarzeń kulturalnych dla mieszkańców czy z terenów zielonych. W swojej okolicy respondenci raczej nie dostrzegają możliwości skorzystania z nowinek technologicznych, z których można korzystać nieodpłatnie (niemal 70%).

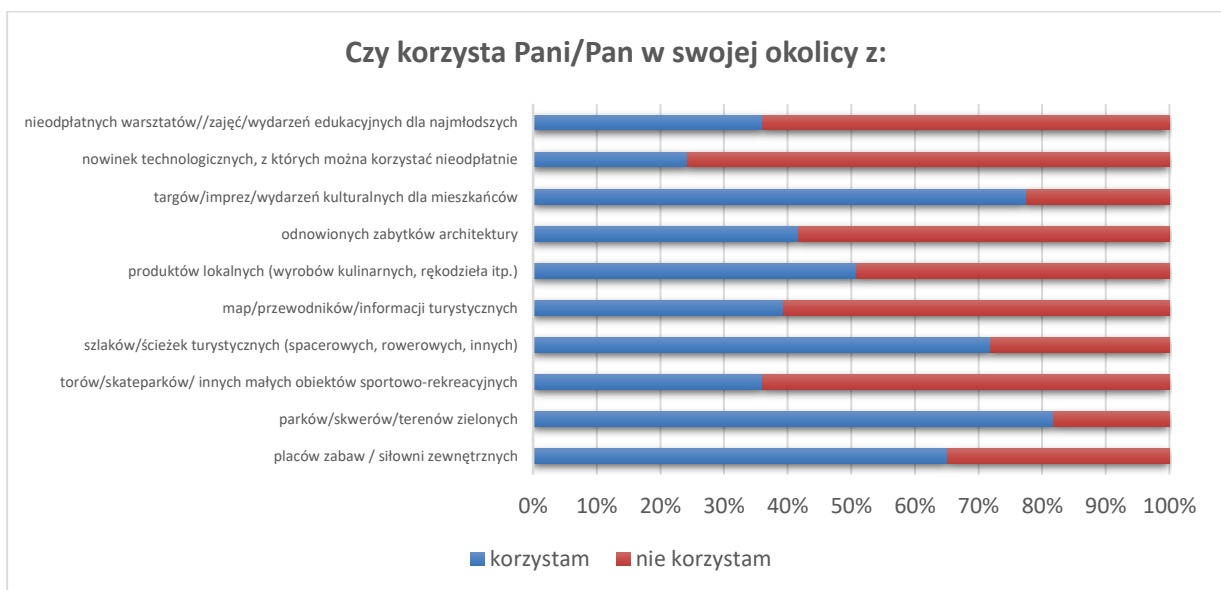
Wykres 5 Potencjalne możliwości i formy spędzania czasu wolnego na obszarze LSR

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Dostrzeganie pewnych możliwości nie zawsze przekłada się na korzystanie z nich. Wynika to z wielu czynników leżących po stronie indywidualnych preferencji beneficjentów ostatecznych, mieszkańców obszaru LGD – dla których strategia jest realizowana. Respondenci zapytani, z czego w swojej najbliższej okolicy korzystają, na pierwszym miejscu wskazali parki/skwery/tereny zielone (81,28%), targi/ imprezy kulturalne (blisko 80%), szlaki i ścieżki turystyczne (72%). Respondenci najrzadziej korzystają z nowinek technologicznych i torów/skateparków/ innych małych obiektów sportowo-rekreacyjnych, zdecydowanie wiąże się to z ich dostępnością na danym terenie.

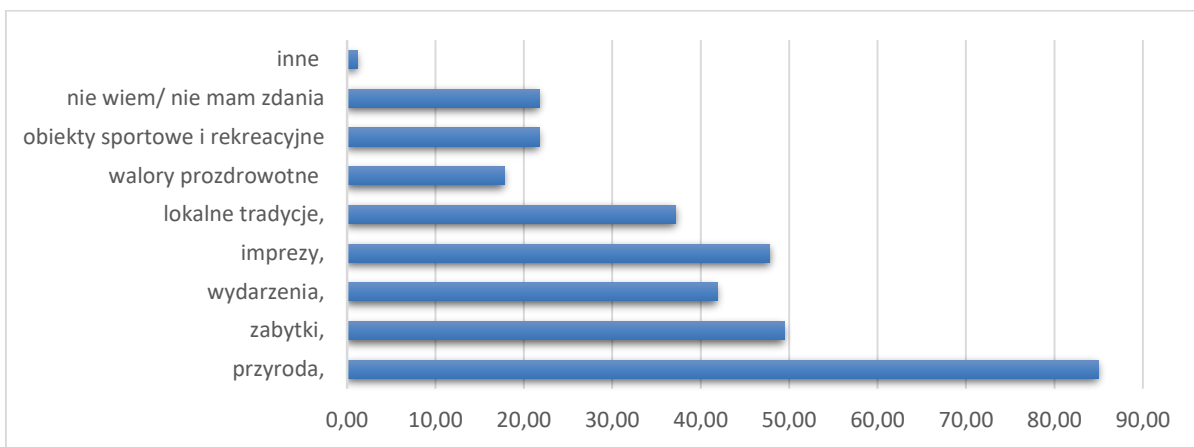
Wykres 6 Form i atrakcje, z których respondenci korzystają w swojej okolicy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Jednym z kluczowych zadań LGD jest rozwój potencjału turystycznego na obszarze wspieranym przez LSR. Według respondentów potencjał ten w ostatnich latach wzrósł (niemal połowa odpowiedzi), a na pewno nie zmniejszył się (21,34%). 17% badanych nie potrafi się odnieść do tej kwestii. W kontekście potencjału turystycznego zapytano także o to jakie obszary mogą sprawić, że do regionu przyjeżdżać będzie więcej turystów. Wśród badanych dominuje przekonanie, że w przyrodzie drzemie największy potencjał (ponad 84,98%). Kolejnym istotnym potencjałem mogą być istniejące zabytki. 6,32% nie potrafi wskazać lub nie wie. Wśród odpowiedzi „innych” znalazły się: mało uczęszczane szlaki turystyczne, mały ruch drogowy, lokalne zabytki, dobra komunikacja, dostępność transportu publicznego, jak i dobra promocja.

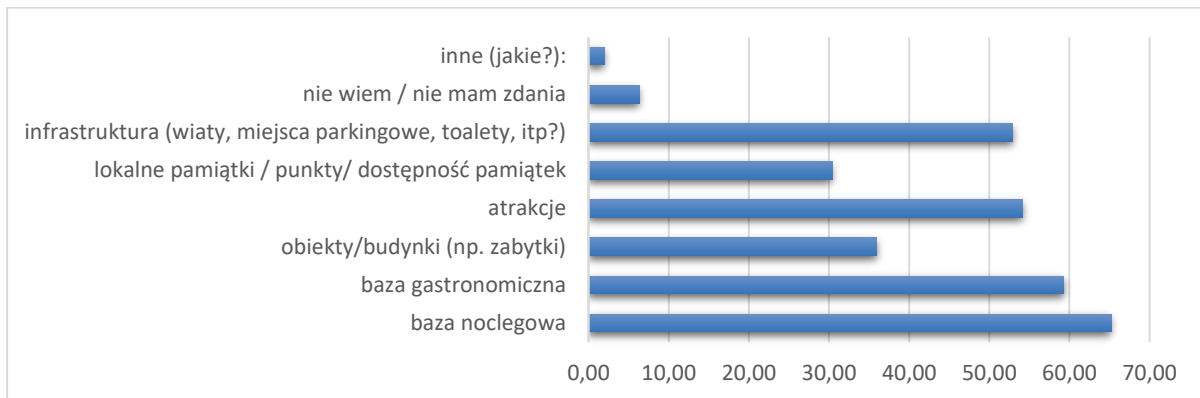
Wykres 7 Obszary turystyki, które mogą przyciągać ludzi do regionu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Mieszkańcy uważają, że rozwój turystyki w oparciu o wskazane obszary wymaga doinwestowania głównie w zakresie bazy noclegowej i gastronomicznej, atrakcji, infrastruktury towarzyszącej (wiaty, miejsca parkingowe, toalety itp.) oraz wyprodukowania lokalnych pamiątek (i utworzenia punktów gdzie będą one dostępne do zakupu). Ponad 65% wskazała na bazę noclegową, 54% atrakcje, 53% infrastrukturę, a ponad 30% na lokalne pamiątki. Wśród odpowiedzi inne wskazano: budowa ścieżek rowerowych, toalet dla turystów, budowa ogólnodostępnego placu zabaw, rewitalizacja parku, rewitalizacja "kąpieliska", rozbudowa ścieżek rowerowych, Program „Ochrony Odry/rzek”, większe zaangażowanie leśnictw.

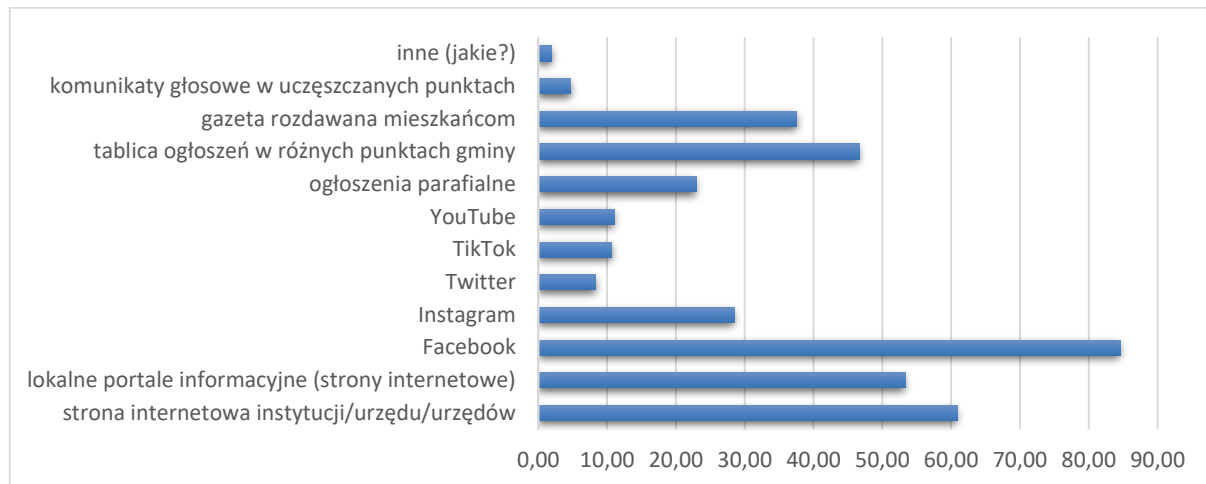
Wykres 8 Obszary turystyki, które wymagają wsparcia w regionie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Podczas badania sprawdzono, jaka forma komunikacji jest najbardziej preferowana wśród odbiorców działań LGD. Niemal 90% wskazało portal Facebook, jako najlepszy sposób informowania mieszkańców o tym, co się dzieje w najbliższym otoczeniu. Z jednej strony to odpowiedź oczywista, ale z drugiej strony budząca pewien niepokój. Otóż portal ten nie jest dostępny dla wszystkich (nie każdy ma tam konto). Ponadto sposób prezentacji treści na „wallu” sprawia, iż osoby zainteresowane danymi informacjami mogą wcale ich nie widzieć, bo algorytmy wskażą im inne materiały. Ponadto coraz trudniej „przebić się” z informacją nie wspieraną kampanią płatną – co utrudnia korzystanie i komunikowanie się z odbiorcami organizacjom społecznym.

Wykres 9 Preferowany sposób na informowanie mieszkańców o tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu

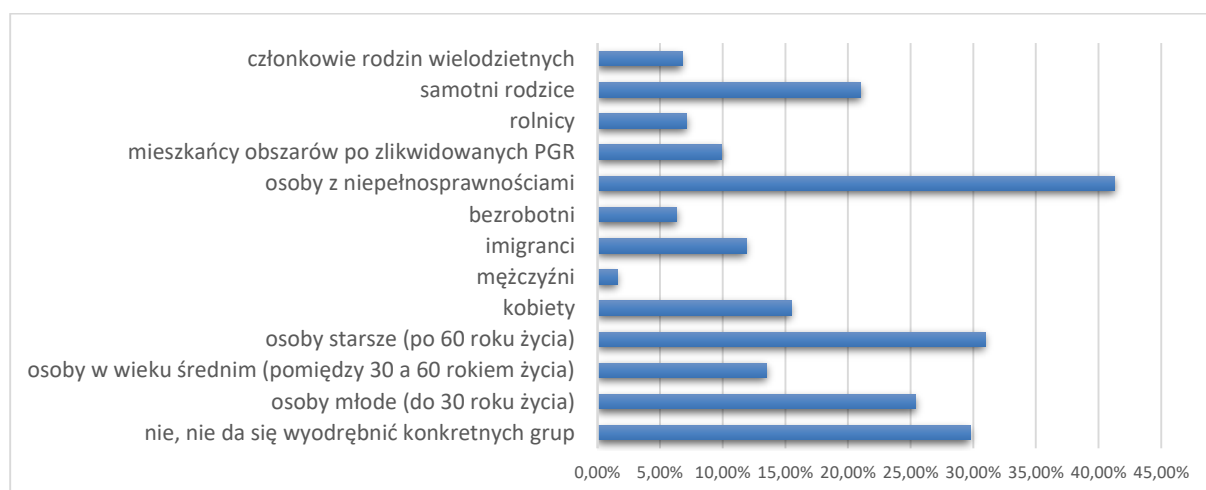
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Ostatni blok pytań dotyczył przedsiębiorczości i sytuacji na lokalnym rynku. Badanych zapytano, czy byliby w przyszłości zainteresowani otrzymaniem dotacji na otwarcie własnej działalności gospodarczej. Niemal 40% odpowiedziało twierdząco, 26,09% na ten moment nie wie, czy chciałoby skorzystać z takiego wsparcia, a niespełna 34% twierdzi, że nie. Natomiast zdania respondentów dotyczące tego, jakie branże są najbardziej warte wsparcia, w formie dotacji na otwarcie działalności gospodarczej, zdania respondentów są podzielone:

- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo 13,83%;
- przetwórstwo przemysłowe 4,74%;
- dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją 13,83%;
- budownictwo 14,62%;
- handel hurtowy i detaliczny 9,09%;
- naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle 8,70%;
- transport i gospodarka magazynowa 5,14%;
- działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi 30,83%;
- informacja i komunikacja 13,83%
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa 1,19 %;
- działalność związana z obsługą rynku nieruchomości 3,16%;
- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna 5,53%;
- edukacja 33,60%;
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna 35,18%;
- działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją 43,08%
- pozostała działalność usługowa (np. kosmetologia, fryzjerstwo itd.) 20,95%;
- gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby 15,81%;
- inne 11,86% - np. turystyka, zajęcia sportowe, meble z drugiej ręki, rękodzieło, przemysł i zbieranie odpadów, dzienne domy pobytu dla samotnych i nestorów, sprzętanie, media lokalne, wydawnictwa, usługi turystyczne, wytwarzanie produktów lokalnych.

Dość istotne z punktu planowania kolejnych działań LGD jest wskazanie grupy, która ma utrudnioną możliwość wejścia na rynek. Niemal 30% badanych uważa, że nie da się wyodrębnić konkretnej grupy, dla której możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione. Pozostali badani wśród osób, które mogą mieć problemy wskazują: osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, osoby młode.

Wykres 10 Grupy mieszkańców, które w opinii badanych, mają utrudnione możliwości wejścia na rynek pracy

Natomiast w odpowiedzi na pytanie otwarte dotyczące tego jakie działania należy podejmować aby zmniejszyć skalę ubóstwa i wykluczenia społecznego respondenci uważają, że priorytetami są:

- „Szkolenia podnoszące kwalifikacje (kursy językowe, kursy zawodowe), w tym szkolenia wspierające w podejmowaniu decyzji o rozpoczęcia własnej działalności, wsparcie finansowe na otwarcie własnej działalności;
- Lepszy dostęp; wznowienie połączeń autobusowych do miejscowości dalej położonych;
- Pokrycie kosztów bądź ich części na prawo jazdy;
- Chęci, a reszta się znajdzie;
- Szkolenia dla seniorów, darmowe szkolenia dla nastolatków nastawione na motywowanie ich do działania w zakresie własnego rozwoju, pomoc dzieciom z rodzin patologicznych, aby miały większe szanse na wyrwanie się z takich miejsc i przez to energię do kształcenia;
- Zwiększenie liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach;
- Elastyczny/ zadaniowy tryb pracy;
- Zlikwidowanie barier internetowych na wsi;
- Łatwiejsze i większe środki na tworzenie podmiotów ekonomii społecznej, ZAZ;
- Zmniejszenie biurokracji i wymogów przy otwieraniu działalności”.

5.2. Główne założenia LSR

W Lokalnej Strategii Rozwoju, na podstawie wyników konsultacji społecznych oraz badań własnych, określono silne strony regionu: dobrą dostępność komunikacyjną regionu, położenie geograficzne względem Niemiec, czyste w małym stopniu przekształcone środowisko, ciekawe obiekty turystyczne i historyczne, dużą liczbę drobnych przedsiębiorców, rosnącą liczbę organizacji społecznych, a także aktywność, otwartość i życzliwość mieszkańców.

Za słabe strony obszaru uznano: małą liczbę obiektów sportowych i miejsc do rekreacji, niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę społeczną, komunalną i turystyczną, spadającą liczbę turystów, przestarzałą infrastrukturę turystyczną, wysoki poziom bezrobocia osób młodych (do 35 roku życia) oraz osób starszych (55+), a dodatkowo duży odsetek bezrobotnych kobiet, niski poziom wsparcia rozwoju przedsiębiorczości oraz konkurencję ze strony dużych miast.

W LSR sformułowano główne obszary interwencji:

- Rozwój przedsiębiorczości.
- Budowa i przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.
- Wzmocnienie kapitału społecznego.

W obszarze dot. rozwoju przedsiębiorczości, wg LSR, największe potrzeby to:

- Zwiększenie miejsc pracy.
- Zwiększenie zarobków.
- Wykorzystanie lokalnych zasobów.

W obszarze dot. infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej:

- Zwiększenie ilości ogólnodostępnych boisk.
- Zagospodarowanie rekreacyjne i turystyczne rzek i jezior.
- Stworzenie miejsc do spędzania czasu wolnego dla ludzi starszych i rodzin z dziećmi.

W obszarze wzmocnienia kapitału społecznego główne potrzeby to:

- Umocnienie tożsamości lokalnej i pielęgnowanie dziedzictwa lokalnego.
- Wykorzystanie lokalnych zasobów.

Na podstawie badań oraz analizy najważniejszych problemów, potrzeb oraz zasobów i potencjałów regionu i mieszkańców, a także wskazanie najważniejszych obszarów, na które może mieć wpływ LGD określono jeden cel ogólny i trzy cele szczegółowe.

Tabela 11 Cele ogólne i szczegółowe Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania

Cele ogólne	Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia
1.0. Poprawa atrakcyjności i rozwój gospodarczy obszaru LSR do 2023 r.	1.1. Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku	1.1.1. Podejmowanie działalności gospodarczej
		1.1.2. Rozwój przedsiębiorstw
	1.2. Budowa i przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku	1.2.1 Infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna lub kulturalna
		1.3.1. Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz kultywowanie lokalnych tradycji

	1.3. Wzmocnienie kapitału społecznego obszaru LSR do 2023 roku	1.3.2. Działania informacyjno-promocyjne
		1.3.3. Funkcjonowanie LGD
		1.3.4. Projekty współpracy

Źródło: Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania z dn. 20.05.2022 r.

W LSR Krainy Szlaków Turystycznych do 2023 założono, że wszystkie działania będą finansowane z PROW na lata 2014-2020 z działania 19. Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS –rozwój lokalny kierowany przez społeczność).

Cel ogólny i szczegółowe zostały sformułowane tak, aby odzwierciedlały pożądaną stan, do którego dąży społeczeństwo. Należy podkreślić, że zostały sformułowane w sposób poprawny, w oparciu o dogłębną analizę ówczesnej sytuacji społeczno-ekonomicznej w regionie. Warto podkreślić partycypacyjny charakter dokumentu, który został wypracowany przy udziale wszystkich zainteresowanych stron, ze szczególną dbałością o zapewnienie reprezentacji z różnych środowisk i grup społecznych.

5.3. Stan wdrażania LSR

W LSR założono realizację celów poprzez przedsięwzięcia, które mają bezpośrednio przyczynić się do pożądaných zmian. Analizę postępu w realizacji działań przeprowadzono na podstawie danych dotyczących realizacji poszczególnych wskaźników, przypisanych do odpowiednich działań.

Łączna kwota wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju Krainy Szlaków Turystycznych do 2023 to 3 368 770,00 euro. Kwota wydatkowania to 5 899 947,85 zł. Poniżej dane z monitoringu wskaźników osiągniętych do końca 2021 roku przez LGD.

Tabela 12 Rzeczowy postęp w realizacji LSR Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania, stan realizacji na koniec 2021 r.

Cel ogólny	Cel szczegółowy	Wskaźniki rezultatu	Jednostka miary	Stan początkowy	Stan docelowy	Realizacja (%)	Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	Realizacja (%)	
											U	P
Poprawa atrakcyjności i rozwój gospodarczy obszaru LSR do 2023 r.	1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku	Liczba utworzonych miejsc pracy	sztuka	0	61	53%	1.1.1 Podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba zrealizowanych operacji polegająca na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	sztuka	52	44%	40%
								Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje	sztuka	2	150%	150%
							1.1.2 Rozwój przedsiębiorstw	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuka	9	100%	33%
								Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowację	sztuka	1	100%	100%
	1.2 Budowa i przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku	Liczba osób korzystających z nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	osoba	0	20000		1.2.1 Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	Liczba nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej/ kulturalnej	sztuka	20	145%	145%
								Liczba nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	sztuka	10	110%	110%

1.3 Wzmocnienie kapitału społecznego obszaru LSR do 2023 rok	Liczba uczestników wydarzeń aktywizacyjnych i integracyjnych oraz kultywujących lokalne tradycje	osoba	0	2000	45%	1.3.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz kultywowanie lokalnych tradycji	Liczba wydarzeń /imprez	sztuka	10	100%	100%
	Liczba odbiorców działań informacyjno-promocyjnych	osoba	0	10000	0	1.3.2 Działania informacyjno-promocyjne	Liczba operacji dotyczących działań informacyjno-promocyjnych	sztuka	3	166,6 6%	0
	Liczba podmiotów, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD	osoba	0	91	68%	1.3.3 Funkcjonowanie LGD	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników	osobodni	28	114%	114%
							Liczba osobodni szkoleń członków rady	osobodni	36	81%	81%
	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	sztuka	100	177%	177%						
	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach / imprezach	osoba	0	130	76%		Liczba spotkań /wydarzeń adresowanych do mieszkańców	sztuka	5	80%	80%

		Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby		0	2	50%	1.3.4 Projekty współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	sztuka	2	50%	50%
		Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych	projekt	0	2	50%		Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	sztuka	8	50%	50%

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania

Tabela 13 Rzeczowa realizacja wskaźników obowiązkowych w zakresie PROW 2014 – 2020 – stan na koniec 2021r.

PODDZIAŁANIE 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność							
Nazwa wskaźnika	Kod wskaźnika	Dezagregacja	Kod wskaźnika	Rodzaj wskaźnika	Jednostka miary	Realizacja (w jednostce miary)	
						U	P
Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	1.1	Ogółem	1.1	Produkt	Sztuka	23	21
		Osoby niepełnosprawne – posiadające orzeczenie o niepełnosprawności	1.1.1	Produkt	Sztuka	0	0
		Osoby bezrobotne – zarejestrowane w urzędzie pracy	1.1.2	Produkt	Sztuka	12	11
		Osoby powyżej 50 roku życia	1.1.3	Produkt	Sztuka	3	3
		Osoby młode do ukończenia 25 roku życia	1.1.4	Produkt	Sztuka	3	0
		Mężczyźni	1.1.5	Produkt	Sztuka	12	11
		Kobiety	1.1.6	Produkt	Sztuka	11	10
Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	1.2	-	-	Produkt	Sztuka	9	3
Liczba utworzonych miejsc pracy	1.3	Ogółem	1.3	Rezultat	Ekwiwalent pełnego czasu pracy (EPC)	47,5	32,5
		Kobiety	1.3.1	Rezultat	j.w.	22	15
		Mężczyźni	1.3.2	Rezultat	j.w.	25,5	17,5
		Osoby niepełnosprawne – posiadające orzeczenie o niepełnosprawności	1.3.3	Rezultat	j.w.	0	0

		Osoby bezrobotne – zarejestrowane w urzędzie pracy	1.3.4	Rezultat	j.w.	14	13
		Osoby powyżej 50 roku życia	1.3.5	Rezultat	j.w.	7	3
		Osoby młode do ukończenia 25 roku życia	1.3.6	Rezultat	j.w.	9	5
PODDZIAŁANIE 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność							
oraz							
PODDZIAŁANIE 19.3 Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania							
Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	2.4	Ogółem	2.4	Produkt	Sztuka	29	29
		Obiekty noclegowe	2.4.1	Produkt	Sztuka	0	0
		Obiekty gastronomiczne	2.4.2	Produkt	Sztuka	0	0
		Obiekty sportowe/rekreacyjne	2.4.3	Produkt	Sztuka	29	29
Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	2.5	Ogółem	2.5	Produkt	Sztuka	11	11
		Obiekty noclegowe	2.5.1	Produkt	Sztuka	0	0
		Obiekty gastronomiczne	2.5.2	Produkt	Sztuka	0	0
		Obiekty sportowe/rekreacyjne	2.5.3	Produkt	Sztuka	11	11
Liczba wydarzeń / imprez	2.12	-	-	Produkt	Sztuka	10	10
Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje	2.13	-	-	Produkt	Sztuka	3	3
PODDZIAŁANIE 19.3 Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania							
Liczba zrealizowanych projektów współpracy	3.2	Ogółem	3.2	Produkt	Sztuka	1	1
		Projekty międzyregionalne	3.2.1	Produkt	Sztuka	1	1
		Projekty międzynarodowe	3.2.2	Produkt	Sztuka	0	0
Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby	3.3	Ogółem	3.3	Rezultat	Sztuka	1	1
		Zasoby przyrodnicze	3.3.1	Rezultat	Sztuka	1	1
		Zasoby kulturowe	3.3.2	Rezultat	Sztuka	1	1
		Zasoby historyczne	3.3.3	Rezultat	Sztuka	1	1
		Zasoby turystyczne	3.3.4	Rezultat	Sztuka	1	1
		Produkty lokalne	3.3.5	Rezultat	Sztuka	0	0

Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych	3.4	Ogółem	3.4	Rezultat	Sztuka	1	1
		Przedsiębiorcy	3.4.1	Rezultat	Sztuka	1	1
		Osoby niepełnosprawne – posiadające orzeczenie o niepełnosprawności	3.4.2	Rezultat	Sztuka	0	0
		Osoby bezrobotne – zarejestrowane w urzędzie pracy	3.4.3	Rezultat	Sztuka	1	1
		Osoby powyżej 50 roku życia	3.4.4	Rezultat	Sztuka	0	0
		Osoby młode od 18 do ukończenia 25 lat	3.4.5	Rezultat	Sztuka	0	0
		Młodzież	3.4.6	Rezultat	Sztuka	1	1
		Kobiety	3.4.7	Rezultat	Sztuka	1	1
		Imigranci	3.4.8	Rezultat	Sztuka	0	0
		Turyści	3.4.9	Rezultat	Sztuka	1	1
		LGD	3.4.10	Rezultat	Sztuka	0	0
		Organizacje pozarządowe	3.4.11	Rezultat	Sztuka	0	0
		Liderzy lokalni	3.4.12	Rezultat	Sztuka	0	0
		Rolnicy	3.4.13	Rezultat	Sztuka	0	0
PODDZIAŁANIE 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji							
Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	4.1	-	-	Produkt	Osobodzień	61	
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	4.2	Ogółem	4.2	Produkt	Sztuka	177	
		Osoby fizyczne	4.2.1	Produkt	Sztuka	115	
		Instytucje	4.2.2	Produkt	Sztuka	23	
		Liczba podmiotów, które złożyły wnioski o przyznanie pomocy	4.2.3	Produkt	Sztuka	138	
		Liczba podmiotów, które zawarły umowę o przyznaniu pomocy	4.2.4	Rezultat	Sztuka	46	

Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców	4.3	-	-	Produkt	Sztuka	4
Liczba konferencji / targów / prezentacji (odbywających się poza terenem LGD) z udziałem przedstawicieli LGD	4.4	-	-	Produkt	Sztuka	0
Liczba odwiedzin strony internetowej LGD	4.5	-	-	Rezultat	Sztuka	233994
Liczba złożonych wniosków o przyznanie pomocy w ramach prowadzonych naborów	Ogółem				Sztuka	164
	Wnioski zgodne z LSR				Sztuka	156
	Wnioski wybrane przez LGD				Sztuka	135

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania

Realizacja celu szczegółowego 1.1. Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku nastawiona była na niwelowanie skutków wysokiego poziomu bezrobocia, szczególnie wśród kobiet, osób młodych do 35 roku życia oraz osób starszych 55, a także odpływ młodych, dobrze wykształconych ludzi do dużych ośrodków miejskich. Była również odpowiedzią na dużą liczbę nierejestrowanej emigracji zarobkowej, którą zdiagnozowano na obszarze LGD. W LSR nakreślono przedsięwzięcia, które mają sprawić, by region stał się atrakcyjny gospodarczo, by odpowiadał na potrzeby grup defaworyzowanych, a jednocześnie kreował w nich poczucie wpływu na tworzone miejsce. W odpowiedzi zaplanowano działania, na które łącznie przeznaczono do końca 2021 r. 2 374 889,00 zł. Wśród przykładów podejmowanej działalności gospodarczej są m.in.:

- w gminie Deszczno firmy zajmujące się: montażem przydomowych oczyszczalni, wypożyczalnia quadów, myjnia dla psów, speedway jacet4u, auto serwis, zakład stolarski, oaza piękna, mobilna kosmetologia;
- w gminie Krzeszyce - zagospodarowanie terenów zielonych mobilna, szkoła językowa, rekreacyjne pole do gry w paintball, artystyczne pokazy laserowe, strefa relaksu „bania u Jana”, wynajem sprzętu rekreacyjno – sportowego;
- w gminie Bogdaniec – zakład fotograficzny, diagnostyka i naprawa pojazdów samochodowych, ośrodek rekreacji konnej, haft komputerowy;
- w gminie Sulęcín - Domek do wynajęcia - nowe miejsca noclegowe; Eko -Bąbel;
- w gminie Santok - zakład fotograficzny, warsztat samochodowy, renowacja podłóg i posadzek betonowych, wynajem rusztowań elewacyjnych, mobilne studio kosmetyki;
- w gminie Ośno Lubuskie - smocze ranczo w Smogórach, mobilna lodziarnia – kawiarenka, usługi mobilne w zakresie treningu personalnego, przedsiębiorstwo projektowo-usługowe, Ulodomki - miejsca noclegowe;
- w gminie Lubniewice - outdoorowa video-fotografia, firma fotograficzna;
- w gminie Kłodawa – crossfit, promocja firm w Internecie, ekologiczna kawiarenka, pracownia prototypów przemysłowych, działalność gastronomiczna;
- w gminie Lubiszyn - usługi eventowe, salon kosmetyczny.

Wśród przykładów rozwoju działalności jest m.in.: firma „Aurum”, MK Music, Zakład budowlano – kamieniarski, Hotel Kormoran, Magic Camping, Przedsiębiorstwo handlowo usługowe „Brat”, Ośrodek „Laguna”.

Realizacja drugiego celu szczegółowego ukierunkowana była na rozwój turystyki, była odpowiedzią na problem niewykorzystanego potencjału turystycznego, walorów krajobrazowych i dziedzictwa lokalnego, wynikający głównie z niedostatków w bazie rekreacyjnej, zbyt małej liczby miejsc pozwalających na spędzanie czasu wolnego i rozwój zainteresowań, a także ze złego stanu technicznego lub braku obiektów rekreacyjnych i sportowych. W ramach 1.2. Budowa i przebudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku zrealizowano przedsięwzięcia na kwotę 2 920 554,70 zł, w tym m.in. moło w gminie Lubiszyn, plac zabaw w gminie Torzym, siłownię zewnętrzną w gminie Deszczno, plac zabaw w Dzierżawicach, siłownię zewnętrzną w Muszkowie, przebudowę

placu zabaw i budowę promenady nad rzeką Postomią, przebudowę sali wiejskiej w Zaszczycowie, adaptację pomieszczeń na salę wiejską w Rychliku, plac zabaw na szlaku Św. Jakuba w Grabowie, plac rekreacyjny w Płomykowie z siłownią i placem zabaw, przebudowę sali wiejskiej w Czechowie, zagospodarowanie plaży nad jeziorem Marwicko.

W ramach projektu grantowego zrealizowano 11 zadań mających na celu rozwój infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej i kulturalnej na terenie 9 z 10 gmin członkowskich LGD. Dzięki zaangażowaniu organizacji pozarządowych powstały m.in.: plac rekreacyjny w Kłodawie z miejscem do gry w koszykówkę, wiata rekreacyjna w Kołczynie, stacja rowerowa ze stojakiem na rowery i ławka solarna w Lubniewicach, wyposażenie placu rekreacyjno-sportowego w Płomykowie w zestaw napowietrznej siłowni i placu zabaw, boiska dla najmłodszych w Maszewie, renowacja wieży widokowej w Ośnie Lubuskim, wybudowano dwie wiaty w miejscowości Baczyzna; utworzono międzypokoleniowe miejsce integracji w miejscowości Marwice; wybudowano plac zabaw w miejscowości Torzym; utworzono plac zabaw, spotkań i rekreacji dla mieszkańców Dzierzawic; wybudowano siłownię zewnętrzną w Muszkowie.

Natomiast trzeci cel szczegółowy nastawiony był na pobudzenie aktywności mieszkańców, wzmocnienie i rozwijanie kapitału społecznego. Realizacja tego przedsięwzięcia pomogła w zniwelowaniu zdiagnozowanej słabej strony jaką niewątpliwie był niski poziom utożsamiania się mieszkańców z miejscem zamieszkania i lokalną społecznością, co skutkowało obniżeniem integracji społecznej. Zauważono, że spadająca aktywność mieszkańców wpływa na niewykorzystanie największego potencjału regionu jakim jest dziedzictwo kulturowe. W ramach celu trzeciego zaplanowano przedsięwzięcia:

- 1.3.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz kultywowanie lokalnych tradycji:

Projekt grantowy: Cykl wydarzeń szansą na poprawę atrakcyjności i rozwój gospodarczy obszaru. W ramach ogłoszonego naboru na „Małe granty” zostały wybrane 4 wnioski, które zrealizowały 10 wydarzeń na terenie Stowarzyszenia KST-LGD, w tym Stowarzyszenie Przyjaciół Wielowisi „Nasza Wieś” – projekt „Nauka i zabawa to fajna sprawa”, Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Deszczno – „Muzyczna integracja społeczności lokalnej” , Stowarzyszenie Przyjaciół Rybakowa – „Rybakowo wczoraj i dziś. Poznajemy historię poprzez zabawę”, Stowarzyszenie Przyjaciół Santocznej – „Historia z wigorem”.

- 1.3.2 Działania informacyjno-promocyjne:

Publikacje szansą na bliższe poznanie atrakcyjnych miejsc Stowarzyszenia KST- LGD realizowały następujące organizacje: Fundacja Gloria Griffin – projekt „Szlak umocnień Linia Noteci” - celem była szeroka promocja zasobów historycznych znajdujących się na obszarze Gminy Santok, ale także całego obszaru KST- LGD poprzez wydanie przewodnika/informatora nt. znajdujących się na terenie Gminy Santok obiektów fortyfikacji ze szczegółowym ich opisem i historią; Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Deszczno – „Póki my żyjemy - projekt pamięci mieszkańców Deszczna” - celem projektu było wydanie książki "Póki my żyjemy" stanowiącej album historycznych zdjęć przekazanych przez mieszkańców Deszczna wraz

z komentarzem tekstowym; Stowarzyszenie Lubniewicki Klub Seniora „Gorące serca” – „Odkryj Lubniewice”, zadanie polegało na opracowaniu projektu, wydruku i kolportażu folderów informacyjno-promocyjnych dotyczących obszaru Stowarzyszenia KST-LGD. Treść folderu stanowiły informacje i zdjęcia, główne atrakcje turystyczne gminy Lubniewice, opis działających na terenie organizacji pozarządowych, opis informacyjny Stowarzyszenie KST-LGD, Horsesports – „Konie na szlaku konnym i pieszym” - w ramach realizacji zadania powstał Kalendarz wieloplanezowy na 2021 rok, ukazujący szlaki konne i piesze znajdujące się na terenie gminy Bogdaniec, a także promujący piękno tego terenu oraz Stowarzyszenie Przyjaciół Santocznej – „Santoczno nad Santoczną” - celem realizacji tego działania była promocja obszaru poprzez wydanie dwujęzycznego Albumu, w którym zostało utrwalone i rozpropagowane dziedzictwo historyczne, krajobrazowe i przyrodnicze Santoczna i okolic.

- 1.3.4 Projekt współpracy

Pt. Promocja regionów poprzez aktywną turystykę - akronim „PREPATUR”. Okres realizacji 13 września 2018 do 10 lipca 2019. Projekt zrealizowano w partnerstwie z: Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Wrzosowa Kraina”, Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Okno Południowej Wielkopolski” oraz Lokalną Grupą Działania Ziemi Siedleckiej. Celem było podnoszenie atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej regionu poprzez popularyzację aktywnych form turystyki oraz wzmacnianie kapitału społecznego poprzez aktywizację mieszkańców. W ramach projektu przygotowano gry terenowe, geocachingu, a także imprez/eventów promujących nowe formy turystyki.

Warto przeanalizować postęp finansowy w realizacji LSR. W tabeli przedstawiono kwestie dotyczące rozdysponowywania i wypłaty środków z w ramach LSR.

Tabela 14 Postęp finansowy w realizacji LSR, stan na koniec 2021 r.

Nazwa przedsięwzięcia	Budżet w LSR [EUR]	Pomoc przyznana		Pomoc wypłacona	
		Realizacja budżetu [EUR]	Realizacja budżetu [%]	Realizacja budżetu [PLN]	Realizacja budżetu [%]
1.1.1. Podejmowanie działalności gospodarczej Premia: 60.000 zł (11 operacji), 100.00 zł (35 operacji)	1 172 191,51	465 000,00	41%	1 740 000,00	39%
1.1.2. Rozwój przedsiębiorstw	479 971,46	541 531,75	113%	634 889,00	29%

1.2.1 Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna (w tym 300 000,00 zł na projekt grantowy)	1 115 909,34	740 135,95	66%	2 920 554,70	61%
1.3.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz kultywowanie lokalnych tradycji (Projekt grantowy)	13 040,06	13 040,06	100%	52 162,00	100%
1.3.2 Działania informacyjno-promocyjne (Projekt grantowy)	17 387,63	17 387,63	100%	69 550,52	100%
1.3.3 Funkcjonowanie LGD	529 770,00	529 770,00	100%	421 036,63 zł	79%
1.3.4 Projekty współpracy	40 500,00	15 438,75	38%	61 755,00 zł	38%
	RAZEM	2 322 304,14	X	5 899 947,85	X

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania

Realizacja finansowa LSR przebiega zgodnie z założeniami. Dane te pokazują, że część z zaplanowanych zadań, jest już zrealizowana. W przypadku części przedsięwzięć przyznano i wypłacono już całość albo zdecydowaną większość środków. Pozostałe środki są realizowane zgodnie z harmonogramem w kolejnych latach.

Ocena wsparcia i poziomu wdrażania

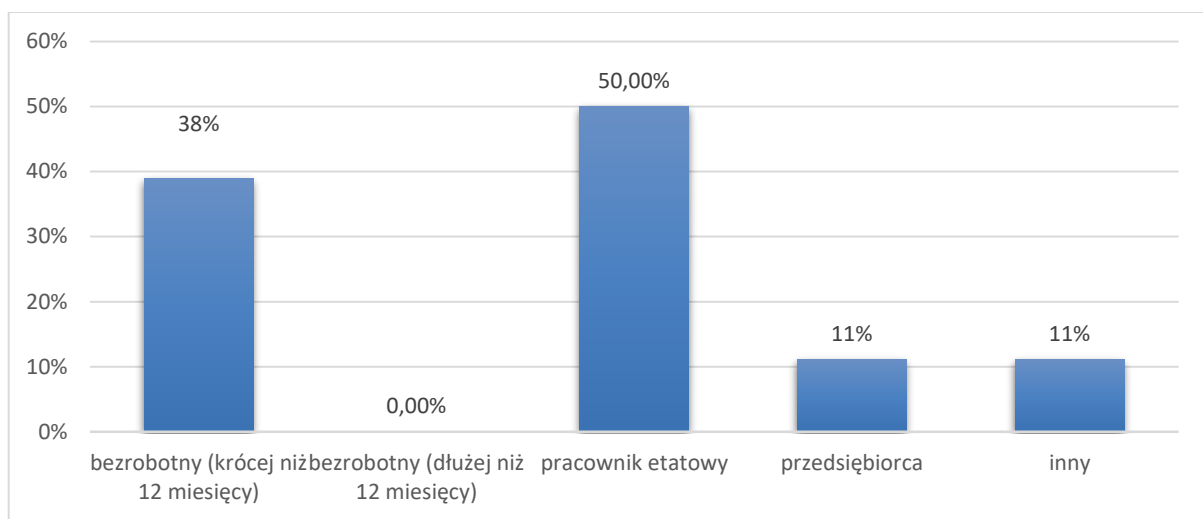
Celem badanie ankietowego było pozyskanie informacji o poziomie zadowolenia beneficjentów z efektów współpracy z LGD, otrzymanego wsparcia, zaspokojenia ich potrzeb oraz oczekiwań. Próba liczyła 50% losowo wybranych beneficjentów. Założono zwrot ankiet na poziomie 40% rozestanych ankiet. W badaniu wzięto udział 29 beneficjentów, którzy skorzystali ze wsparcia LGD, ankietę ukończyło 26. Dane z ankiet zostały zestawione z wynikami pogłębionych wywiadów z beneficjentami i głównymi interesariuszami LGD – przedstawicielami JST, organizacji pozarządowych, członków LGD, które przeprowadzono w sierpniu 2022r.

W ankiecie zadano pytanie dotyczące rodzaju wsparcia jakie otrzymano. 69% respondentów wskazała na dotację w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, 23% dotację w zakresie niekomercyjnej infrastruktury, 7% w zakresie grantów.

Następnie zapytano, czy sytuacja finansowa przedsiębiorstwa uległa poprawie dzięki pozyskanym środkom. Na pytanie odpowiadali przedsiębiorcy i tak, 83% odpowiedziało twierdząco. Oznacza to, że osiągnęli cele związane ze swoim udziałem w programie.

Kolejnym badanym aspektem było to w jaki sposób tworzenie nowych miejsc pracy wpływało na sytuację na rynku pracy wśród beneficjentów. Najwięcej beneficjentów w momencie składania wniosku było pracownikami etatowymi. Ta grupa stanowiła połowę badanych. 7 osób przystępowało do programu jako osoby bezrobotne.

Wykres 11 Status na rynku pracy beneficjentów przed złożeniem wniosku o dotację

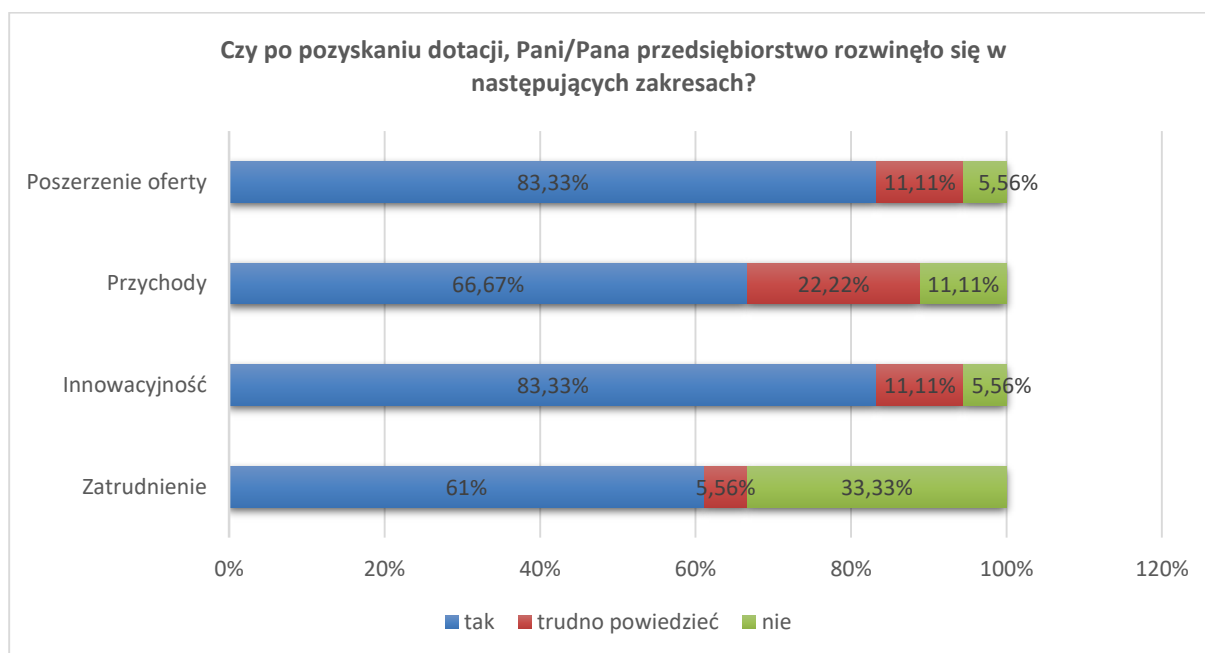

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD KST

Po zrealizowaniu operacji swój aktualny status na rynku pracy beneficjenci w zdecydowanej większości określają jako „przedsiębiorca” (94%). Nie mniej jednak w przypadku blisko 40% badanych nadal są oni pracownikami etatowymi, którzy najprawdopodobniej łączą aktualnie pracę etatową z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Tym samym można założyć, że w tych przypadkach dotacja na stworzenie miejsca pracy nie przyniosła efektu globalnego na rynku pracy – liczba miejsc teoretycznie się zwiększyła, ale „zajęty” je osoby łączące teraz zatrudnienie na etacie i prowadząc własną firmę.

W dalszej części badania próbowano uchwycić zmiany w powstałych firmach w trakcie i po zrealizowaniu operacji.

Wykres 12 Obszary, które zostały rozwinięte w wyniku uzyskania dotacji

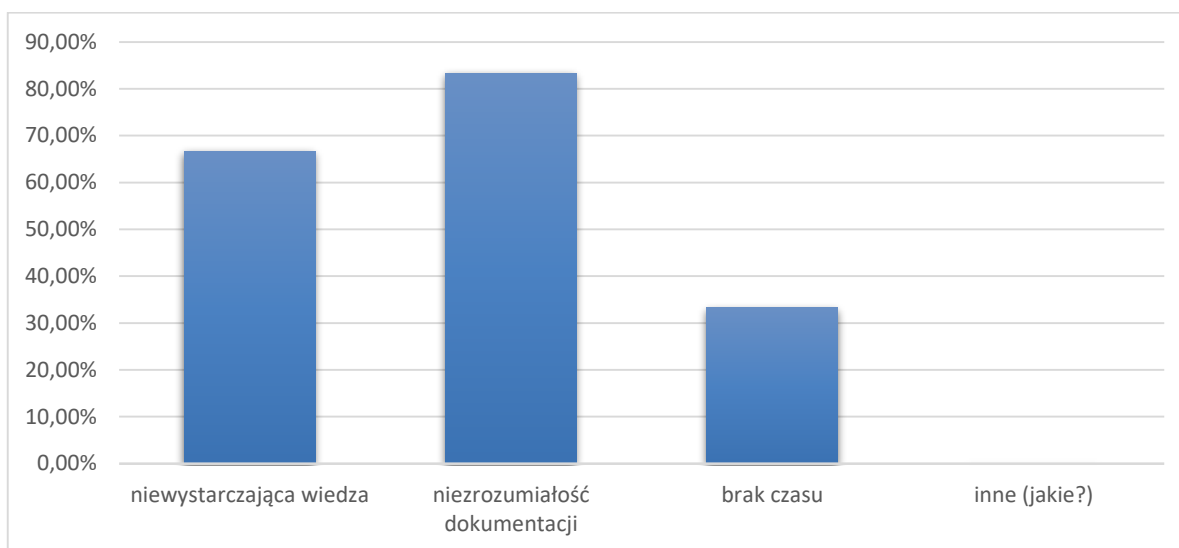
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD KST

Najwięcej osób uważa, że firma w wyniku pozyskania dotacji poszerzyła swoją ofertę oraz rozwinęła się w zakresie innowacyjności. Najmniejszy wpływ dotacji był na zatrudnienie. Respondentów zapytano także o to, czy wysokość otrzymanej dotacji była adekwatna do ich potrzeb. 61 % z nich odpowiedziało twierdząco.

Procedury aplikacyjne

Wszystkich respondentów (zarówno przedsiębiorców jak i JST) zapytano o to, czy o środki aplikowali samodzielnie (z ewentualnym wsparciem LGD) czy też zlecali firmie zewnętrznej usługę przygotowania dokumentacji. Zespół badający założył, że wskaźnik osób aplikujących samodzielnie stanowić będzie sygnał dot. jasności i przejrzystości procesu składania wniosków. 77% zadeklarowało, że samodzielnie przygotowało wnioski aplikacyjne, sześć osób przyznało, że zleciło napisanie wniosku firmie zewnętrznej. Poproszono respondentów o wskazanie, z jakie czynniki spowodowały zlecenie opracowania dokumentów innym specjalistom. Najwięcej osób, ponad 80%, wskazało na niezrozumiałość dokumentacji, 66% na niewystarczającą wiedzę. 96% badanych wskazało, że korzystało z doradztwa biura LGD. Podczas wywiadu pracownicy LGD sygnalizowali, że skala osób i podmiotów, które korzystają z firm zewnętrznych może być znacznie większa i sięgać nawet 50% wszystkich aplikujących.

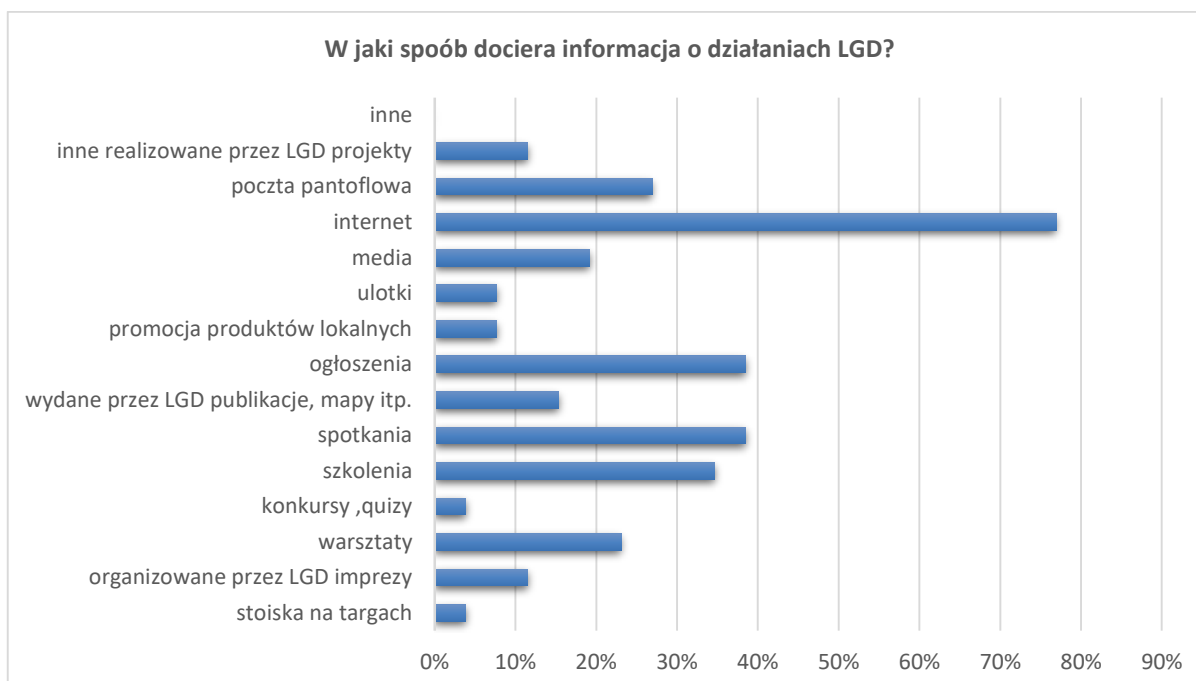
Wykres 13 Czynniki determinujące zlecenie opracowania dokumentacji firmie zewnętrznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD KST

Innym elementem badania był wątek promocji Lokalnej Grupy Działania i tego, czy i w jaki sposób dociera do swoich odbiorców (oraz tego na ile działania podejmowane przez LGD na tym polu są skuteczne).

Wykres 14 Kanały docierania informacji o LGD

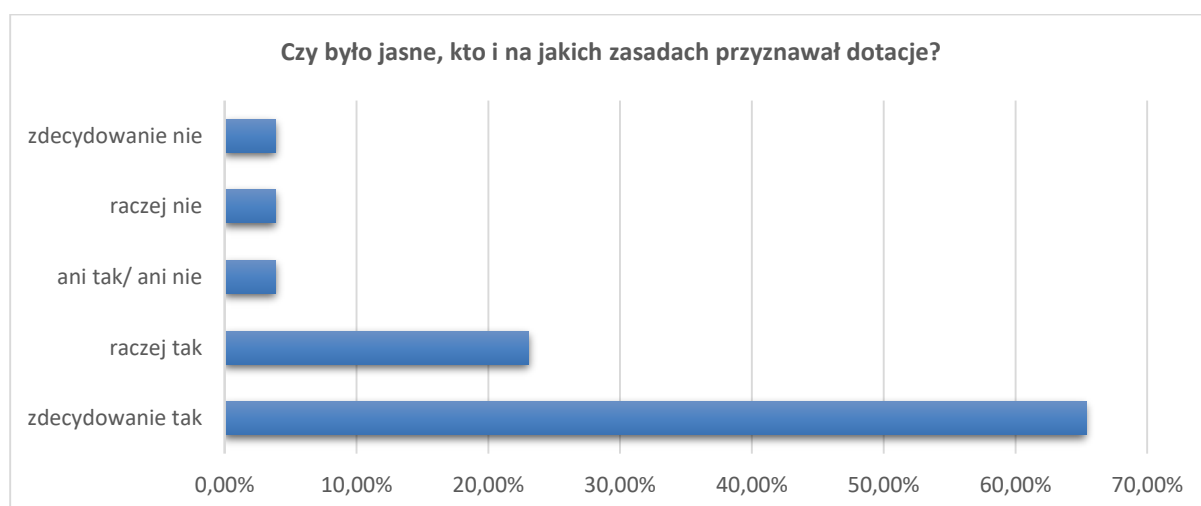
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD KST

Respondenci pozyskiwali informacje na temat działań podejmowanych przez LGD głównie za pośrednictwem strony internetowej. Na drugim miejscu znalazły się ogłoszenia

i spotkania, zaś na trzecim szkolenia. Zapytano także, czy LGD promuje się w wystarczający sposób, aby informacja o jego działalności dotarła do potencjalnie zainteresowanych osób. 65% badanych uważa, że LGD tak, aż 31% nie ma zdania, a jedynie 4%, że LGD może lepiej wykorzystać potencjał promocyjny.

Jeśli chodzi natomiast o sposób przekazu informacji (transparentność, czytelność) to zdecydowana większość beneficjentów uważa, że wiedzieli kto i na jakich zasadach przyznaje dotacje w ogłoszonym konkursie (88,46% wskazało zdecydowanie tak lub raczej tak).

Wykres 15 Informacja dot. czytelności zasad przyznawania dotacji.

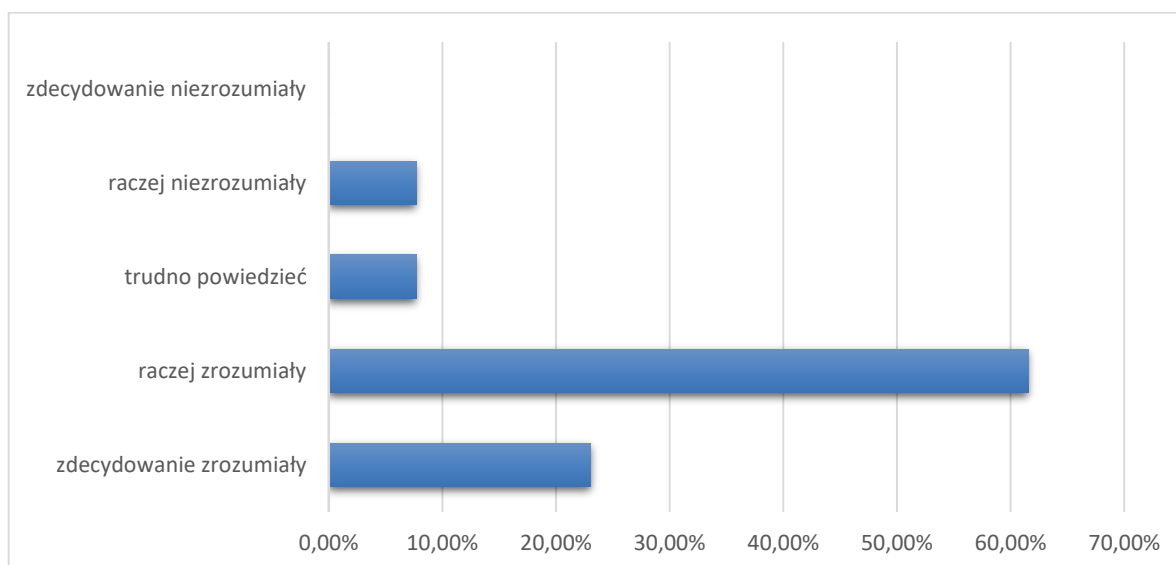

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD KST

Osoby uczestniczące w wywiadzie zapytano również, czy działalność LGD jest odpowiednio widoczna w terenie oraz czy działania, które podejmuje dla wypromowania swoich przedsięwzięć są wystarczające. Uczestnicy spotkania uważają, że mieszkańcy wiedzą, że mogą z LGD pozyskać środki finansowe na rozwój czy uruchomienie działalności. W tym kontekście działania są wystarczająco rozpoznawalne. Zdaniem uczestników wywiadu grupowego, ilość środków przeznaczanych na działania promocyjne jest niewielka i zbyt mała w stosunku do oczekiwań związanych z nagłaśnianiem działalności LGD. Dlatego LGD pozyskuje środki z innych źródeł, aby więcej było o nich słyhać np. z Działaj Lokalnie. W roku 2022 otrzymali możliwość napisania projektów na tzw. rozwój własny, gdzie większość środków wykorzystali na materiały promocyjne.

Wątek ten rozszerzało pytanie o zrozumiałość przekazu, języka używanego w oficjalnych dokumentach. W tym wypadku większość beneficjentów badania ankietowego była zdania, że język ten jest raczej zrozumiały (61,54% wszystkich odpowiedzi).

Wykres 16 Poziom zrozumienie języka używanego w oficjalnych dokumentach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD KST

Pytanie zostało skierowane do uczestników wywiadu. Zdaniem badanych język używany w oficjalnych dokumentach naboru często nie był zrozumiały dla wnioskodawców. Zdaniem pracowników LGD nawet 50% wnioskodawców mogło mieć z nim problemy, a samodzielne napisanie wniosku dla osoby, która nigdy nie miała kontaktu z dotacjami jest wręcz nieosiągalne. Inaczej wygląda sytuacja, jeżeli beneficjent korzystał z doradztwa LGD, wówczas jest prowadzony krok po kroku przez całość dokumentacji, co zwiększa szanse spełnienia wszystkich kryteriów i otrzymanie dotacji. W opinii badanych, wszystkie wnioski zyskują na jakości, gdy korzystają z doradztwa pracowników biura, szczególnie gdy wnioskodawca dysponuje jedynie pomysłem, a brak mu kompetencji i doświadczenia w dziedzinie pisania wniosków. Zdaniem badanych, sytuacja ma się gorzej kiedy beneficjenci oddają do napisania wniosku dla firm zewnętrznych za opłatą i nie uczestniczą w tworzeniu treści biznesplanu. We wnioskach z ewaluacji wewnętrznej zwrócono uwagę na jeszcze jeden problem dot. organizacji pozarządowych. Ich wnioski są konsultowane i wspomagane nie tylko przez pracowników LGD, ale również koordynatorów w gminach. Z ewaluacji wewnętrznej wynika, że część NGO ma na tyle słabe zaplecze społeczne oraz doświadczenie, że wnioski, a później proces realizacji i rozliczania projektu spoczywa na gminnych koordynatorach oraz pracownikach LGD. Powoduje to, że organizacje pozarządowe nie nabierają doświadczenia pozwalającego na samodzielne startowanie w kolejnych konkursach.

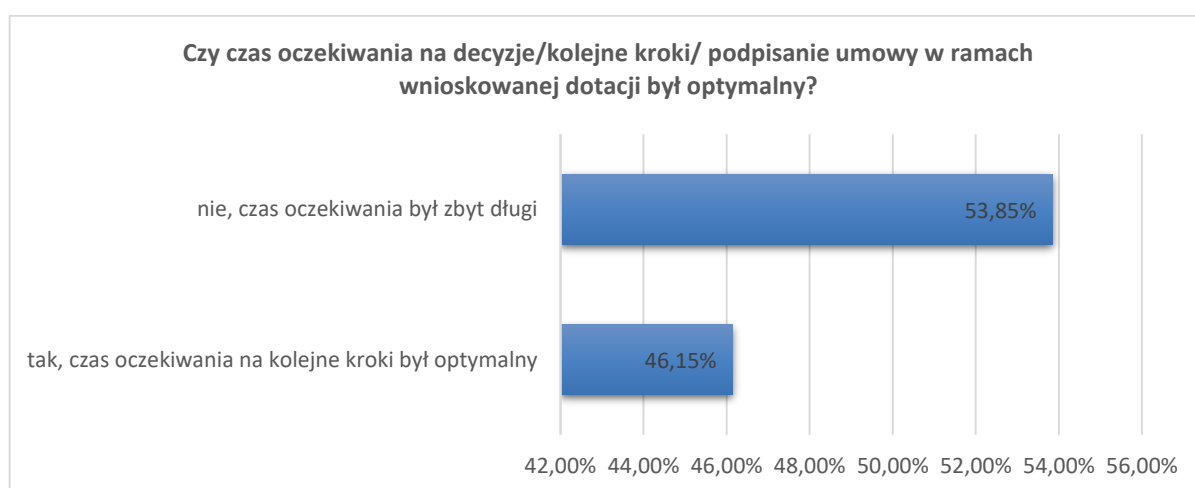
Podczas wywiadu zapytano także, jakie elementy w procedurze naboru i wyboru projektów utrudniały pozyskanie środków oraz czy są takie, które były zupełnie zbędne. Zdaniem uczestników kłopotem był czas od momentu złożenia wniosku do podpisania umowy. A także ciążąca nad LGD odpowiedzialność przed beneficjentami, pomimo, że ostateczna decyzja o przyznaniu dotacji nie jest na ich poziomie. LGD nie jest informowany o podpisanych czy odrzuconych umowach, utrudnia to pracę biura i planowanie naborów. Zwrócono również

uwagę, że często w ocenie ważniejsze są mało istotne szczegóły (braki formalne, błędy w tabelkach) niż istota wsparcia, czyli rozwój przedsiębiorczości.

Kolejne pytanie dotyczyło kryteriów, którymi kierował się LGD przy wyborze projektów. Pracownicy wskazali, że kierowali się kryteriami określonymi w dokumentacji programu. Generalnie kryteria są dla nich jasne i akceptowalne, w ich ocenie są adekwatne do planowanych do osiągnięcia efektów tj. wyboru projektów, które w najwyższym stopniu przyczynią się do osiągnięcia celów LSR. W 2020 roku zostały zmienione Procedury wyboru i oceny wniosków oraz kryteria wyboru. Czynnikiem decydującym o wyborze najlepszych projektów powinna być uznawana ocena lokalna, potrzeba rozwoju danej branży na obszarze LSR.

W kwestiach związanych z procedurami wyboru wniosków i podpisywaniem umów często w opinii publicznej pojawiały się głosy, iż to trwa zbyt długo. Okazuje się, że tego samego zdania jest ponad połowa respondentów – czas oczekiwania na zakończenie wszystkich procedur aplikacyjnych jest zbyt długi.

Wykres 17 Informacja dot. czasu oczekiwania związanego z procedurą oceny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD KST

To w jaki sposób ten wydłużony czas wpływa na realizowane przez beneficjentów operacje, respondenci wskazywali w odpowiedziach otwartych. Wśród konsekwencji wydłużonego czasu wyboru znalazły się następujące odpowiedzi:

- „Opóźnił realizację o 1 rok;
- Nie można było zrealizować przedsięwzięcia w zakładanym czasie i planowanym budżecie;
- W przypadku rozpoczęcia działalności gospodarczej, kiedy wszystko jest już gotowe, to czas na decyzje UM wydaje się być bardzo długi;
- Inwestycja związana była z działalnością turystyczną, która jest najintensywniejsza w miesiącach letnich. Ze względu na późne podpisanie umowy i późne rozpoczęcie

inwestycji, faktyczna działalność została rozpoczęta pod koniec sierpnia, co wiązało się z utratą potencjalnych zysków i niższymi przychodami;

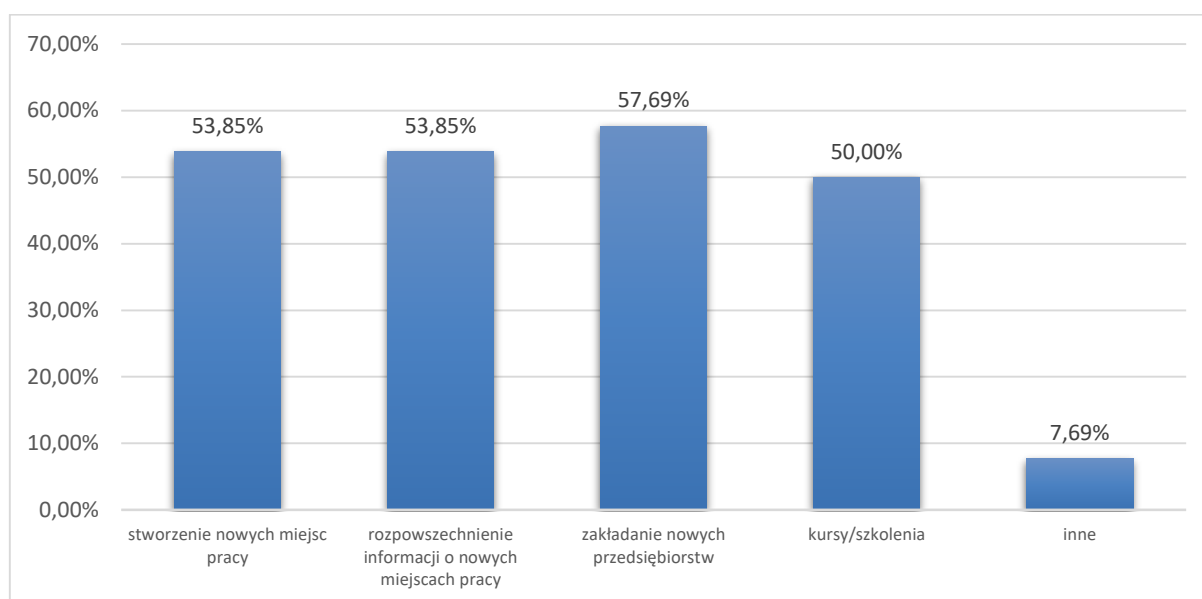
- Ceny zaplanowanych produktów czy remontów w biznesplanie znacznie wzrosły. Biznesplan był możliwy do realizacji prawie po roku od jego złożenia i niestety inflacja znacznie wpłynęła na większe koszty po tak długim czasie rozpatrywania wniosku;
- Czas oczekiwania na umowę był bardzo długi, zbyt długi. Niestety większość rzeczy, które musiałam zakupić znacznie podrożały. Koszty zwiększyły się bardzo;
- Wzrosły ceny zakupu środków trwałych objętych dotacją, pozostawałem bezrobotnym przez długi okres czasu do chwili rozpoczęcia działalności;
- Realizacja projektu przesunęła się na kolejny rok budżetowy gminy;
- Musiałam dłużej czekać na otwarcie firmy”.

Najczęściej pojawiającymi się wątkami jest wzrost cen planowanych do zakupu sprzętów pomiędzy dniem sporządzenia biznesplanu a faktycznym momentem ich wydatkowania, spadek planowanych przychodów, brak wykonawców. Wydaje się, że w najgorszej sytuacji były osoby bezrobotne, które musiały czekać na decyzję, bez środków i zabezpieczenia nawet do roku czasu.

Podczas wywiadu grupowego zapytano co w trakcie pozyskiwania i rozliczania dotacji było najbardziej uciążliwe czy frustrujące. Zwrócono uwagę na dokumentację projektową, która zdaniem badanych, powinna zostać uproszczona. A także problemy związane z refundacją przy inwestycjach. Propozycje te nie leżą jednak w mocy Stowarzyszenia i wymagałyby zmian w obowiązujących przepisach. Kłopotem był czas od momentu złożenia wniosku do podpisania umowy. Jak zaznaczyli, biznes potrzebuje szybkiej decyzji, a plan finansowy nie jest adekwatny do przedsięwzięcia, które ma być zrealizowane za np. 7 miesięcy. Wskazano na problemy, z którymi beneficjenci musieli się zmierzyć – wzrost cen, odpływ wykonawców, zmiany na rynku pracowniczym, zmiana technologii (zmiany parametrów maszyn). Beneficjenci borykali się z problemami dotyczącymi dot. rozliczenia dotacji na podstawie nieaktualnych cen, czy z wdrożeniem innowacji, która musiała czekać ponad 9 miesięcy. W kilku przypadkach, następstwem było wycofanie się z podpisania umowy. W wynikach ewaluacji wewnętrznej odnotowano sugestie beneficjentów dotyczącą możliwości składania dokumentacji w formie elektronicznej.

Beneficjenci zostali poproszeni o wyrażenie zdania na temat potencjalnych działań zmierzających do zmniejszenia skali ubóstwa i wykluczenia społecznego w regionie. Ze wskazań wynika, że należałoby zakładać nowe przedsiębiorstwa, tworzyć nowe miejsca pracy i jednocześnie rozpowszechniać informację o nich, a także podnosić wiedzę i kwalifikacje osób najbardziej oddalonych od rynku pracy. A wśród odpowiedzi inne respondenci wskazali: wsparcie rozwoju już istniejących firm oraz ograniczenia obowiązków skarbowo-podatkowych.

Wykres 18 Formy i narzędzia wspierające walkę z ubóstwem i wykluczeniem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD KST

Podczas wywiadu zapytano czy któraś z grup społecznych wymaga ułatwionego dostępu do środków na przedsiębiorczość. Badani uważają, że najbardziej powinno się wspierać i promować postawy przedsiębiorcze, rozwój gospodarczy. W ich opinii traktowanie przedsiębiorczości szeroko daje lepsze szanse na to, że pomysły i chętni będą bardziej zainteresowani pozyskaniem dofinansowania.

Respondenci zostali zapytani, na co przeznaczyliby kolejną dotację, gdyby mieli możliwość ją pozyskać. Najwięcej osób postawiłoby na rozwój swojej firmy, wymianę maszyn, wzmocnienie infrastruktury i zatrudnienie pracowników, a także poszerzenie działalności o nowe usługi, samorozwój, transformację zawodową i szkolenia. Część odpowiedzi wskazywała na rozbudowę bazy noclegowo-gastronomicznej, budowę małej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, sportowej, zakup sprzętu sportowo-rekreacyjnego, zakup wyposażenia bazy noclegowej i gastronomicznej.

Benchmark

Przedstawione powyżej dane statystyczne opisują rzeczywistość na terenie LGD. Należy jednak przyjąć, iż część pozytywnych efektów dla społeczności lokalnych nie wynikała bezpośrednio z działań przewidzianych w strategii LSR. Podjęto próbę określenia „biegu jałowego”, czyli stopnia zmian, które zaszłyby w regionie nawet pomimo braku wdrażania LSR. Aby móc określić skalę takiego efektu dokonano analizy porównawczej pomiędzy 3 gminami z województwa mazowieckiego (nieliczne gminy w kraju, które nie były objęte LSR 2014-2020) oraz wynikami statystycznymi uśrednionymi (lub zsumowanymi, w zależności od charakteru wskaźnika) na obszarze badanej LGD. Do porównań przyjęto zestaw wskaźników, które są porównywalne w całym kraju, gdyż są zbierane w systemie statystyk publicznych i ujawniane w Banku Danych Lokalnych GUS.

Wyniki porównania przedstawiono w poniższej tabeli. Kolorem zaznaczono ocenę zmiany danego wskaźnika. Im głębsza zieleń tym lepiej dana gmina/LGD wypadła w porównaniu wskaźników, które miały przedstawiały korzystne zmiany. Analogicznie ze wskaźnikami, których tendencja okazała się niekorzystna – je zaznaczono w odcieniach czerwieni i żółtego, wskazując w danym wierszu najniższą jednostkę kolorem czerwonym.

Tabela 15 Analiza porównawcza LGD i gmin nie objętych LSR

Wskaźnik/Gmina/rok	Warka			Jasieniec			Stara Biała			LGD KST		
	2014	2021	zmiana % 14/21	2014	2021	zmiana % 14/21	2014	2021	zmiana % 14/21	2014	2021	zmiana % 14/21
Liczba ludności	nd	19122	nd	nd	5297	nd	nd	12064	nd	nd	72264	nd
liczba bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym	4.3	1.9	55.81%	5.4	1.2	77.78%	8.5	4.4	48.24%	5.57	2.26	-59.43%
podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 000 mieszkańców	799	988	23.65%	629	776	23.37%	696	881	26.58%	943	1122	18.98%
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 000 mieszkańców	601	747	24.29%	478	585	22.38%	575	713	24.00%	745	910	22.15%

Liczba noclegów udzielonych krajowym i zagranicznym turystom w ciągu roku	1572 0	1766 1	12.35%	0	0		1581	1563	- 1.14%	135171	137455	1.69%
Liczba organizacji pozarządowych na 10 000 mieszkańców	23	29	26.09%	17	26	52.94%	17	22	29.41%	33	43	30.30%
dochód na 1 mieszkańca (budżetu gminy)	2995.4 9	5708.12	90.56%	2981.76	7015.13	135.27%	3424. 99	6596. 53	92.60%	3277.09 6	6536.13 6	99.45%
Saldo migracji średnia 1000 mieszkańców	1.6	0.4	-75%	1.7	-3.8	- 323.53%	8	5.7	- 28.75%	3	8.2	173.33%
liczba osób korzystających z pomocy społecznej (Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego)	716	225	-68.58%	280	103	-63.21%	474	193	-59.28%	6092	2850	-53.22%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Średni wynik zmian parametrów wskaźników wyniósł odpowiednio:

Warka	Jasieniec	Stara Biała	LGD KST
28.29%	6.43%	31.28%	57.32%

Co wskazywać by mogło, iż fakt wdrażania LSR wywierał pozytywny wpływ na poszczególne zmiany w omawianych wskaźnikach i pozwalał na osiągnięcie lepszych wyników niż gminy benchmarku o 26,04 – 50,89 punktów procentowych. Z przedstawionej analizy wynika, że w przypadku KST LGD żaden wskaźnik nie podążył w niepożądanym kierunku. W dwóch pozostałych jednostkach porównawczych sytuacja taka pojawiała się w trzech wskaźnikach, a w jednej z gmin – raz.

6. Ocena wdrażania LSR zawierająca odpowiedzi na pytania badawcze

1. Ocena wpływu na główny cel LSR

W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wskazano jeden cel ogólny: Poprawa atrakcyjności i rozwój gospodarczy obszaru LSR do 2023 r. oraz trzy cele szczegółowe, które zostały poddane ewaluacji. Do celów szczegółowych przypisano przedsięwzięcia, wskaźniki rezultatu i produktu. Do każdego wskaźnika wskazano źródła danych i okresy pomiaru, wartość bazową oraz określony został termin osiągnięcia wartości docelowych na rok 2023. Wartości docelowe wskaźników, jakie mają zostać osiągnięte dzięki realizacji LSR zostały określone proporcjonalnie, racjonalnie i efektywnie do planowanej wielkości zaangażowania środków z PROW 2014-2020.

Stopień osiągnięcia poszczególnych celów i przypisanych do nich wskaźników analizowany za okres 2014-2021 nie budzą zastrzeżeń. Efekty zaplanowanych i zrealizowanych przedsięwzięć wpłynęły na zniwelowanie słabych stron zdiagnozowanych i opisanych w LSR. Przedsięwzięcia realizowane są zgodnie z założeniami. Choć rozwiązane zostały trzy umowy przez Beneficjentów podejmujących działalność gospodarczą oraz dwie umowy JST, a realizacja działań dotyczących rozwoju przedsiębiorstw przebiega z opóźnieniem, to, wskaźniki realizowane są zgodnie z planem. Niewykorzystane środki wracają do budżetu LSR. Większość zaplanowanych wskaźników została osiągnięta, pomimo trudności jakie pojawiły się w związku z pandemią COVID-19. Pozostałe wskaźniki, w ocenie pracowników LGD i zespołu badawczego, nie są zagrożone i postępują zgodnie z przyjętymi harmonogramami, a ich realizacja jest możliwa do osiągnięcia w zaplanowanej perspektywie czasowej.

Stan realizacji LSR potwierdza postęp rzeczowy i finansowy osiągnięty przez LGD. Zaplanowana interwencja miała spowodować trwałą zmianę w środowisku lokalnym. Główne działania skupiały się na zwiększeniu aktywności mieszkańców i podbudzenie rozwoju gospodarczego i turystycznego regionu. Wyniki badania ewaluacyjnego LSR potwierdzają, że wykonalne jest osiągnięcie wyznaczonego celu ogólnego, szczegółowych i przypisanych do nich wskaźników w perspektywie czasowej.

2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Choć kapitał społeczny, w terminologii naukowej, jest głównie rozpatrywany w kategoriach socjologicznych, to obecnie dostrzega się jego potencjał w tworzeniu dochodu narodowego oraz wzrostu poziomu życia społeczeństwa, twierdzi A. Libertowska¹. Zwiększa motywację do działania, rozwijania współpracy, determinuje zdolność podejścia

¹ Andżelika Libertowska, „Kapitał społeczny w rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Podejście sieciowe”, Optimum. Studia Ekonomiczne Nr 4 (64) 2013.

innowacyjnego. Kapitał społeczny „umożliwia członkom danego społeczeństwa zwiększenie efektywności zbiorowego działania i sprawniejsze osiągnięcie podzielanych przez nich celów”². Według W. Troczyńskiego integrowanie społeczności lokalnej stanowi proces, który jest uwarunkowany zdolnością do współpracy³. Współpracy, która buduje i wspiera rozwój lokalny.

Efekty generowane przez kapitał społeczny w wymiarze lokalnym mogą mieć charakter zarówno pozytywny, czyli stymulujący rozwój lokalny, jak i negatywny, czyli ograniczający możliwości rozwoju lokalnego. Ta sama siła społecznej więzi z jednej strony utrzymuje członków grupy w ścisłym związku, przynosząc im korzyści, a z drugiej strony odpycha innych, którzy nie spełniają określonych kryteriów, co w rezultacie obniża aktywność społeczną oraz jakość i skalę interakcji społecznych w gminie⁴.

Istotą kapitału społecznego, który stanowi uzupełnienie kapitału ludzkiego, jest to, że tkwi on w relacjach, a nie, jak kapitał ludzki, w jednostkach. „Najnowszy sprzęt i najbardziej innowacyjne idee w rękach lub w głowie najmądrzejszej osoby niewiele dadzą, o ile osoba ta nie będzie miała dostępu do innych”⁵. Siła kapitału społecznego tkwi w powiązaniach tworzonych między członkami organizacji, grupami i instytucjami. Pozwala zminimalizować zagrożenia płynące z podejmowanych akcji, umożliwia współpracę różnych aktorów oraz pełne synergiczne wykorzystanie zasobów i potencjału, który oni posiadają. Kapitał społeczny, wyzwalając pozytywną energię w społeczeństwie, wpływa nie tylko na jakość norm, formalnych i nieformalnych instytucji, lecz także na funkcjonowanie jednostek w społeczeństwie⁶.

Wzmacnianie kapitału społecznego wymaga zaplanowania przedsięwzięć i działania długofalowego, co znalazło odzwierciedlenie w Lokalnej Strategii Rozwoju, jej celach i rezultatach. Duży nacisk został położony na zbudowanie infrastruktury społecznej umożliwiającej aktywność społeczną mieszkańców LGD. Waga, jaką LGD upatruje w aktywizacji środowiska lokalnego znalazła odzwierciedlenie w trzecim celu szczegółowym - Wzmocnienie kapitału społecznego obszaru LSR do 2023 roku. Zaplanowane, w ramach realizacji celu szczegółowego przedsięwzięcia objęły projekty integracyjne, wzmacniające poczucie jedności i tożsamości kulturowej. Włączyły w działania różne grupy mieszkańców.

² R. Brol, Innowacyjność lokalnych jednostek terytorialnych, w: Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, red. R. Brol, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 58

³ W. Toczyński, J. Lenzion, Lekcja z upadku Programu Inicjatyw Lokalnych w gminie Wicko, w: Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna, red. T. Kaźmierczak, M. Rymśa, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007, s. 253.

⁴ R. Brol, Kapitał społeczny w gospodarce lokalnej, w: Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, red. R. Brol, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2008, s. 318

⁵ T. Kaźmierczak, Kapitał społeczny a rozwój społeczno-ekonomiczny – przegląd podejść, w: Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna, red. T. Kaźmierczak, M. Rymśa, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007, s. 49.

⁶ W. Goszczyński, Kształtowanie synergicznych form kapitału społecznego jako warunek prawidłowej aktywizacji społeczności lokalnych na przykładzie pilotażowego programu LEADER+, w: Społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju wsi w Polsce. Partycypacja lokalna i kapitał społeczny, red. H. Podedworna, P. Ruszkowski, Scholar, Warszawa 2008, s. 109

Jak wynika z ankiet skierowanych do społeczności średnio dwie trzecie osób jest zainteresowanych sprawami lokalnymi. Wśród czynników, które motywują do aktywności społecznej, respondenci najczęściej wskazywali: chęć wpływu na zmiany i wewnętrzną potrzebę pomocy innym. Podczas badania zweryfikowano, w jakim obszarze aktywności społecznej respondenci chcieliby uczestniczyć. Okazuje się, że wątek turystyki, kultury i sztuki czy też wsparcia osób starszych to obszary z największym potencjałem. Kolejne równie istotne elementy to czystość miejsc publicznych, działalność na rzecz młodzieży czy też edukacja i wychowanie.

Podczas wywiadu grupowego respondenci podkreślali, że na ich terenie są ambitni i aktywni mieszkańcy, choć napływ nowych osób powoduje problemy z integracją społeczną i brak poczucia przynależności do społeczności lokalnej. Coraz mniej osób, szczególnie młodych wykazuje chęć do aktywności społecznej. Uznano, że elementem, który utrudnia działanie jest zbyt rozbudowana biurokracja i skomplikowany system aplikowania o granty w ramach LSR. Realizacja grantów mogłaby w większym zakresie pobudzać społeczność do działania, ale dość często młode organizacje odstrasza procedura aplikacyjna. Jednym z wskazanych problemów jest także wypalenie liderów i zmiany pokoleniowe w organizacjach.

Wśród czynników, które wskazano, jako te, które mogą pobudzać społeczność do działania jest przeciwdziałanie wypaleniu liderów, wspierania, inwestowanie w osoby młode, organizacja projektów grantowych na uproszczonych zasadach. Istotne jest także podnoszenie wiedzy lokalnych organizacji, tak by oswoić pojawiające się problemy z „biurokracją”.

Warto zaznaczyć, że Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania stara się aktywizować lokalną społeczność poprzez inne projekty. M.in. w 2021 r. LGD podpisało umowę z Polsko – Amerykańską Fundacją Wolności na realizację lokalnego konkursu grantowego w ramach edycji Programu „Działaj Lokalnie”. Lokalna Komisja Grantowa przyznała 6 grantów na łączną kwotę dotacji 29 700,00 zł.

3. Przedsiębiorczość

W LSR do głównych potrzeb obszaru wskazano rozwój przedsiębiorczości, jako składnik atrakcyjności regionu. Niewątpliwie obszar ten posiada duży potencjał rozwoju przedsiębiorczości oparty o walory naturalne – przyrodnicze. Największym atutem są lasy, jeziora, wąwozy, czyste powietrze, ale też ciekawe obiekty historyczne, miejsca pamięci narodowej, zabytki. Turystyka powinna generować rozwój regionu. W LSR zidentyfikowano zagrożenia, które mogą negatywnie wpływać na rozwój regionu, w tym emigracja zarobkowa, konkurencja przedsiębiorstw z większych ośrodków miejskich, mała liczba miejsc pracy. W ramach pierwszego celu szczegółowego 1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku zaplanowano działania nakierowane na podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej.

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju przyczyniła się do wzrostu liczby osób prowadzących działalność gospodarczą, a także wsparcia rozwoju firm działających na obszarze. W okresie realizacji LSR liczba osób prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców rosła we wszystkich gminach. Wyraźnie zmniejszyła się także stopa bezrobocia. Zrealizowane działania wpłynęły na wzrost postaw przedsiębiorczych w społeczności lokalnej, poprawę na rynku pracy oraz rozwój lokalnych firm.

Działania wspierające przedsiębiorczość zostały wysoko ocenione przez beneficjentów. 83% Beneficjentów programu uważa, że sytuacja finansowa przedsiębiorstwa uległa poprawie dzięki pozyskanym środkom. Po zrealizowaniu operacji 83% Beneficjentów uważa, że udało się także poszerzyć ofertę swojej firmy, większość, że ich firma rozwinęła się w obszarze innowacyjności. 61% Respondentów uważa, że wysokość otrzymanej dotacji była adekwatna do ich potrzeb.

Niemal 40% badanych jest zainteresowana otrzymaniem dotacji na otwarcie własnej działalności gospodarczej w przyszłości. W celu określenia potrzeb i priorytetów na przyszłość respondenci badań zostali poproszeni o wskazanie jakie branże są najbardziej warte wsparcia, w formie dotacji na otwarcie działalności gospodarczej. Badanie wskazali na działalność związaną z edukacją, kulturą, rozrywką i rekreacją; opieką zdrowotną i pomocą społeczną; zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, pozostałą działalnością usługową (np. kosmetologia, fryzjerstwo itd). Badanych zapytano także na co by przeznaczyci dotację, gdyby mieli możliwość pozyskania kolejnych. Najczęściej pojawiające się odpowiedzi to: na infrastrukturę społeczną i turystyczną, rozszerzenie działalności, zmianę kwalifikacji oraz poszerzenie działalności o nowe profesjonalne usługi.

Opierając się na wynikach badań należy podkreślić, że wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane i koreluje z potrzebami mieszkańców i lokalnych przedsiębiorców.

4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Obszar objęty LSR charakteryzuje się dużym potencjałem turystycznym. Największym atutem jest czyste i w małym stopniu przekształcone środowisko naturalne, przyroda – lasy, jeziora, wąwozy. Region zwany „Zielonymi Płucami Polski” oferuje także liczne obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody, rezerваты przyrody. Rejon jest odpowiednim miejscem dla fanów, zarówno pieszych wędrówek, jak i wycieczek rowerowych. Posiada bowiem dużą ilość szlaków pieszych i ścieżek. Z historycznego punktu widzenia obszar LGD to dzieje bractw rycerskich oraz rodów niemieckich. Nawet małe miejscowości obfitują w liczne zabytkowe obiekty sakralne, pałace i zamki. Równie ciekawe są tradycje i produkty regionalne. KST-LGD cyklicznie organizuje konkurs kulinarny o Znak Jakości Szlaku Smakosza, dzięki któremu wypromowano wiele regionalnych potraw. Dania tworzą kulinarną tradycję regionu. Uroku dodają liczne imprezy regionalne odnoszące się do tradycji kulinarnych jak np. Jarmark

Smakosza, Lubuskie Święto Chleba, Święto Pieczonego Kurczaka, Święto Sandacza, Dożynki, Lubuskie Miodobranie, Krzeszycka Jesień, Sulęciński Jarmark Koguci. Zasoby naturalne, historyczne, kulturowe stanowią dobrą bazę do przyciągnięcia turystów zainteresowanych odpoczynkiem na łonie natury, uprawianiem sportów wodnych, wędkowania czy poznaniem lokalnych tradycji i kuchni regionalnej.

Jednym z problemów wskazanych w LSR było niewielkie wykorzystanie walorów turystycznych, przyrodniczych i krajobrazowych regionu, z tego względu, aby w pełni korzystać z potencjału, drugi cel szczegółowy dotyczył rozwoju infrastruktury turystycznej, kulturalnej, natomiast cel trzeci, szczególnie przedsięwzięcia 1.3.1, 1.3.2 oraz 1.3.4 dotyczą podejmowania działań kultywujących i popularyzujących dziedzictwo regionu, a także działań informacyjnych i promocyjnych.

Analizując postęp rzeczowy LSR widać szereg działań, które zostały podjęte, aby zrealizować zakładane cele. Zaplanowane przedsięwzięcia są kompleksowe i spójne. Jednocześnie stają się rozwiązaniem zdiagnozowanych problemów w obszarze turystyki i dziedzictwa kulturowego. W ramach LSR wzmocniono znacznie infrastrukturę turystyczną poprzez budowę lub modernizację lokalnych obiektów. Wzbogacano region w ciekawe atrakcje dla dzieci, młodzieży. Uzupełniając to imprezami popularyzującymi dziedzictwo regionu i wzmacniającymi jego rozpoznawalność. Dopełnieniem są działania promocyjne, głównie wydawanie publikacji promujących walory regionu, udział w targach i wydarzeniach.

W ramach badań zapytano mieszkańców czy potencjał turystyczny na obszarze wspieranym przez LSR wzrósł czy zmalał. Wg badanych potencjał ten w ostatnich latach wzrósł (niemal połowa odpowiedzi). W kontekście potencjału turystycznego zapytano także o to jakie obszary mogą sprawić, że do regionu przyjeżdżać będzie więcej turystów. Wśród badanych dominuje przekonanie, że w przyrodzie drzemie największy potencjał (ponad 80%). Kolejnym istotnym potencjałem są zabytki i organizowane imprezy. Mieszkańcy uważają, że rozwój turystyki w oparciu o wskazane obszary wymaga doinwestowania głównie w zakresie bazy noclegowej i gastronomicznej, atrakcji, infrastruktury towarzyszącej (wiaty, miejsca parkingowe, toalety itp.) oraz wyprodukowania lokalnych pamiątek (i utworzenia punktów gdzie będą one dostępne do zakupu). Ponad 65% wskazała na bazę noclegową, 54% atrakcje, 53% infrastrukturę, a ponad 30% na lokalne pamiątki. Podczas wywiadu grupowego skupiono się także na wskazaniu jakie obszary i w jakim kierunku powinno się rozwijać. Członkowie LGD wskazywali na rozwój infrastruktury, bazy noclegowej, punktów gastronomicznych, ale także infrastruktury komunikacyjnej – dróg, ścieżek rowerowych oraz oznaczeń miejsc turystycznych oraz zapewnienie odpowiedniej promocji tych miejsc na szczeblu wojewódzkim.

W ocenie zespołu badawczego działania, jakie podejmowało LGD w znacznym stopniu przyczyniły się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego. Niemniej ze względu na pandemię COVID-19, która była bardzo ciężkim okresem dla całej branży turystycznej, warto w kolejnej LSR kontynuować działania wzmacniające rozwój turystyki oraz zadbać o kultywowanie tradycji regionu.

5. Grupy defaworyzowane

Jednym z głównych problemów wskazanych w LSR była zmniejszająca się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a także poziom bezrobocia, migracja młodych ludzi do dużych ośrodków miejskich w poszukiwaniu miejsc pracy. Z badań przeprowadzonych podczas tworzenia LSR wynikało, że negatywne skutki tych zjawisk odczuwają głównie bezrobotni, kobiety, osoby młode (poniżej 35 roku życia) oraz osoby starsze (powyżej 50 roku życia). Osoby z tych grup mają utrudniony dostęp do rynku pracy. W ramach LSR zaplanowano interwencję minimalizującą negatywne skutki dla grup dewaloryzowanych, m.in. skierowaniu działań aktywizujących, umożliwienie aplikowania o środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej (dodatkowe punkty zgodnie z Lokalnymi Kryteriami Wyboru).

Po analizie porównawczej sytuacji na lokalnym rynku pracy na przestrzeni ostatnich lat, uznać należy, że w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane. Zaplanowane przedsięwzięcia w dużej mierze uwzględniały ich potrzeby. Choć sytuacja wskazanej grupy uległa poprawie, ogólne warunki na lokalnym rynku, wskazują, że zmiany demograficzne i postępujące starzenie się społeczeństwa będzie nadal odbijało się negatywnie na osobach starszych i młodych. W kolejnej LSR zasadne wydaje się kontynuowanie wsparcia kierowanego do grup defaworyzowanych, zwłaszcza młodych oraz 50+.

W ramach badań ankietowych zapytano mieszkańców czy zauważają wokół siebie grupę lub grupy mieszkańców, dla których możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione. Około 30% badanych uważa, że nie da się lub bardzo trudno wyodrębnić konkretną grupę. Pozostali badani, wśród osób, które mogą mieć problemy wskazuje: osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, osoby młode, a także samotnych rodziców.

Sprawdzono także jakie jest zdanie beneficjentów programu na temat potencjalnych działań zmierzających do zmniejszenia skali ubóstwa i wykluczenia społecznego w regionie. Ze wskazań wynika, że należałoby tworzyć nowe miejsca pracy, a także tworzyć nowe przedsiębiorstwa. W opinii mieszkańców, priorytetami powinny być: szkolenia podnoszące kwalifikacje (kursy językowe, kursy zawodowe), w tym szkolenia wspierające w podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu własnej działalności, wsparcie finansowe na otwarcie własnej działalności; walka z wykluczeniem komunikacyjnym, wznowienie połączeń autobusowych do miejscowości dalej położonych; odpowiednie motywowanie, wzmocnienie poczucia sprawstwa u osób młodych; szkolenia seniorów; zwiększenie liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach; elastyczny/ zadaniowy tryb pracy; zlikwidowanie barier internetowych na wsi; łatwiejsze i większe środki na tworzenie podmiotów ekonomii społecznej, Zakładów Aktywności Zawodowej oraz zmniejszenie biurokracji i wymogów przy otwieraniu działalności.

6. Innowacyjność

W LSR wskazano, że innowacyjność „rozumianą jako wprowadzenie nowych produktów, usług lub nowego sposobu wykorzystania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych nie spotykanych wcześniej na terenie danej gminy/obszaru LGD”. Założono, że innowacyjność traktowana będzie w szerokim znaczeniu.

Innowacyjność została ujęta w kryteriach oceny operacji. Spełnienie kryterium było weryfikowane przez członków Rady na podstawie złożonego wniosku. W trakcie wywiadu grupowego poruszono kwestię badania innowacyjności, które uznano za dość trudne, ze względu na niejednoznaczne określenie ram pojęcia i pomysły wnioskodawców, którzy zdolni byli udowodnić niemal wszystko jako nowe i niespotykane. Wydaje się, że w niektórych przypadkach poziom innowacyjności mógł być dość niski. Procedury Wyboru i oceny w roku 2021 zostały zmienione, co ułatwiło weryfikację tego kryterium.

W kolejnym okresie programowania powinno się dopracować lub przeformułować kryterium innowacyjności.

7. Projekty współpracy

Stowarzyszenie Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania zrealizowało jeden projekt współpracy. Pt. Promocja regionów poprzez aktywną turystykę - akronim „PREPATUR”. Okres realizacji 13 września 2018 do 10 lipca 2019. Projekt zrealizowano w partnerstwie ze: Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Wrzosowa Kraina”, Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Okno Południowej Wielkopolski” oraz Lokalną Grupą Działania Ziemi Siedleckiej. Celem było podnoszenie atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej regionu poprzez popularyzację aktywnych form turystyki oraz wzmacnianie kapitału społecznego poprzez aktywizację mieszkańców. W ramach projektu przygotowano gry terenowe, geocachingu, a także imprez/eventów promujących nowe formy turystyki.

Projekty wpisują się w cele LSR. Działania zaplanowano tak, by wspierać budowanie silnego regionu, a także budować powiązania pomiędzy LGD-ami.

8. Ocena funkcjonowania LGD

Funkcjonowanie Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania należy ocenić bardzo dobrze. Pracownicy biura wykazują zaangażowanie w realizacji swoich zadań, znają problemy i potrzeby społeczności lokalnej, są otwarci na współpracę

i pomoc mieszkańcom. Działania doradcze i szkolenia oceniane są prawidłowo. 96% beneficjentów biorących udział w badaniu ankietowym skorzystało z doradztwa w biurze LGD. Na podstawie ankiet monitorujących doradztwo za rok 2021, udostępnionych przez pracowników LGD, wynika, że zarówno sprawność obsługi, jak również sposób przekazania informacji oraz wiedza merytoryczna zostały ocenione bardzo dobrze. 86% badanych uznało, że uzyskali wszystkie informacje na temat możliwości uzyskania pomocy.

Społeczność lokalna jest skutecznie informowana o podejmowanych działaniach za pomocą różnych kanałów. LGD prowadzi stronę internetową www.kst-lgd.pl, którą wyświetlono ponad 230 tys. razy, a także profil na Facebooku, który obserwuje blisko 800 osób, gdzie z różną intensywnością, średnio co dwa tygodnie, pojawiają się posty dotyczące bieżącej działalności czy promujące wydarzenia. Pracownicy biura zorganizowali 4 spotkania informacyjno-konsultacyjne z mieszkańcami. Większą aktywność utrudnił lock down wprowadzony podczas pandemii COVID-19. Ponad 60% ankietowanych zadeklarowało, że zetknęło się z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w jej rejonie. Najczęściej w Internecie (ponad połowa), z wydawanych publikacji, map, podczas targów i imprez, szkoleń a 20% pocztą pantoflową od znajomego. 65% z beneficjentów biorących udział w badaniu uważa, że LGD promuje się w wystarczający sposób, aby informacja o jego działalności dotarła do potencjalnie zainteresowanych osób, tylko 4% uważa, że niewystarczająco. Partnerstwo działa sprawnie i skutecznie.

Wszystko to pozwala na efektywną i skuteczną realizację LSR. Koordynacja zadań, współpraca pracowników biura i członków LGD zostały oceniono wysoko. Zespół skutecznie realizuje LSR, co widać po stopniu realizacji wskaźników. Zespół badawczy nie widzi konieczności wprowadzania zmian.

9. Ocena procesu wdrażania

W toku postępu rzeczowego i finansowego Lokalna Strategia Rozwoju podlegała aktualizacjom przez Stowarzyszenie Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania. Dotyczyły one przede wszystkim przesunięć środków finansowych między przedsięwzięciami, ale także zmian wartości i brzmienia wskaźników. Część finansowa musiała zostać zmieniona ze względu na oszczędności związane z przewalutowaniem euro, co skutkowało korektą harmonogramu naborów.

88% z beneficjentów biorących udział w badaniu uważa, że zasady przyznawania dotacji były jasne (zdecydowanie tak 65%, raczej tak 23%). Gorzej oceniony został język używany w oficjalnych dokumentach naboru, tu 23% respondentów uważa, że był zdecydowanie zrozumiały, 61,54% - raczej tak. 7,69% wskazało, że był niezrozumiały, tyle samo, że trudno stwierdzić. Pracownicy LGD podkreślają, że w ich odczuciu większy odsetek osób ma trudności ze zrozumieniem procedury naboru. Nawet 50% osób, które zetknęły się

z naborem pierwszy raz, ma trudności. Duże znaczenie odgrywają tu spotkania i doradztwo, podczas których pracownicy mogą wyjaśnić wszystkie wątpliwości i zweryfikować kryteria.

Wśród problemów w procedurze naboru i wyboru, które utrudniają pozyskanie środków wskazano zbyt dużą ilość potrzebnych dokumentów, załączników. W kwestiach związanych z procedurami wyboru wniosków i podpisywaniem umów często pojawiały się głosy, że procedury trwają zbyt długo. Ponad połowa badanych beneficjentów uważa, że czas oczekiwania na zakończenie wszystkich procedur aplikacyjnych jest zbyt długi. Beneficjenci LGD musieli się zmierzyć z licznymi problemami w realizacji swoich przedsięwzięć, głównie wzrostem cen (budżet stawał się nieaktualny i potrzeba było wnieść więcej środków własnych), odpływem wykonawców, zmianami technologii (inne parametry maszyn) czy brakiem pracowników. W kilku przypadkach, następstwem było wycofanie się z podpisania umowy. Pracownicy zwracali uwagę, że nie zawsze posiadają dostęp do aktualnych danych dot. postępu finansowego w ramach LSR, co utrudnia planowanie kolejnych naborów czy zmiany w Planie Działań. LGD we własnym zakresie pozyskuje dane od Beneficjentów.

Przyjęty system oceny był obiektywny i jednoznaczny, pozwalał na wybór projektów spełniających kryteria LSR oraz realizację wskaźników. W ocenie członków LGD procedury i kryteria opracowano tak, by były obiektywne, zrozumiałe, posiadały dodatkowe definicje, określały zasady punktowania, pozwalające uniknąć konfliktu interesów. Sami beneficjenci, podczas ewaluacji wewnętrznej, uznali, że procedury projektów konkursowych i grantowych są raczej zrozumiałe, ale konieczna jest pomoc pracowników biura ze względu na brak doświadczenia w przygotowaniu dokumentacji projektowej. Zaproponowany w LSR system oceny wskaźników pozwala na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach.

Podsumowując można stwierdzić, że procedura wyboru i naboru, za którą odpowiadał LGD była wystarczająco przejrzysta dla beneficjentów, a pracownicy biura dokładali wszelkich starań, by stała się również zrozumiała. Kryteria oceny pozwalała na wybór projektów spójnych z celami Lokalnej Strategii Rozwoju. LGD sprawnie wprowadzała niezbędne zmiany, dostosowując harmonogramy rzeczowe i finansowe.

10. Wartość dodana podejścia LEADER

Działalność LGD angażuje do wspólnego działania różna grupy i sektory – prywatny, publiczny i pozarządowy. Pobudza mieszkańców do działania na rzecz swojego środowiska, realizując projekty własne. Zintegrowany charakter LSR przejawia się w komplementarności i spójności celów i przedsięwzięć. Realizowane w strategii przedsięwzięcia służą przede wszystkim lokalnemu rozwojowi poprzez rozwój kapitału społeczno-gospodarczego i promocji jego walorów przyrodniczych i kulturowych. Zaplanowane i zrealizowane przedsięwzięcia łączą w sobie interesy wielu grup i spełniają wiele funkcji. Wszystkie

przedsięwzięcia zaplanowane w LSR wykazują charakter integracyjny, są komplementarne względem siebie, gdyż mogą być realizowane przez różne podmioty, mogą wykorzystywać różne walory regionu i mogą być skierowane do odbiorców z różnych grup społecznych.

Wszystkie działania realizowane w LSR z godne z celami działania 19. Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS –rozwój lokalny kierowany przez społeczność).

Należy stwierdzić, że potencjał rozwojowy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR jest poprawnie wykorzystywany i promowany, ponad 65% ankietowanych zadeklarowało, że zetknęło się z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w jej rejonie. Przedsięwzięcia realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru, odpowiadają na potrzeby społeczności i przyczyniają się do jego wzmocnienia.

7. Podsumowanie – wnioski i rekomendacje

Po analizie działalności LGD i stanie wdrażania LSR sformułowano następujące wnioski:

1. Należy podkreślić, że cele i przedsięwzięcia określone w LSR zostały sformułowane w sposób poprawny, w oparciu o dogłębną analizę ówczesnej sytuacji społeczno-ekonomicznej w regionie. Warto zaznaczyć także partycypacyjny charakter dokumentu, który został wypracowany przy udziale wszystkich zainteresowanych stron, ze szczególną dbałością o zapewnienie reprezentacji z różnych środowisk i grup społecznych. Jest to dobra praktyka, którą warto wzmacniać.
2. W LSR trafnie założono, że skutecznym sposobem na integrację środowiska jest dobrze przygotowana infrastruktura rekreacyjną, a także wspieranie inicjatyw kulturalno-społecznych. Realizacja tego przedsięwzięcia pomogła w zniwelowaniu zdiagnozowanej słabej strony jaką niewątpliwie był niski poziom utożsamiania się z miejscem zamieszkania i lokalną społecznością, co skutkowało obniżeniem aktywności społecznej.
3. Lokalna Grupa Działania w dalszym ciągu powinna skupić się na wykorzystywaniu różnych kanałów informacyjnych do przekazywania treści. Niewątpliwie media społecznościowe czy Internet ogólnie są teraz największą i najszybszą skarbnicą wiedzy, ale dość często na obszarach wiejskich nadal spotykamy się z wykluczeniem cyfrowym, szczególnie wśród osób starszych.
4. Na obszarze działania Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania grupami, dla których możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione, to głównie osoby bezrobotne, młode, starsze i kobiety. Pomimo wdrażania mechanizmów wsparcia tych grup, warunki na lokalnym rynku, wskazują, że zmiany demograficzne i postępujący proces starzenia się społeczeństwa będzie negatywnie odbijał się na osobach starszych i młodzieży.
5. Niewątpliwie osiągnięcie zamierzonych rezultatów, biorąc pod uwagę przeciwności, w tym pandemię COVID -19, uznać należy za duży sukces. Ponad 50% badanych uważa, że czas oczekiwania na decyzje/kolejne kroki/podpisanie umowy w ramach wnioskowanej dotacji był za długi. Należałoby dążyć do poprawy w tym zakresie.
6. Przeprowadzone badania wśród społeczności lokalnej wskazały obszary, w których chcieliby potencjalnie podjąć aktywność społeczną. Warto wzmocnić rolę animacyjną LGD, aby wydobyć potencjał i pomóc rozwinąć kapitał społeczny w aktywność społeczną. Warto zwrócić także uwagę na działania wzmacniające

liderów lokalnych oraz podnoszące wiedzę i umiejętności organizacji, w zakresie aplikowania o środki.

7. Projekty współpracy rozwijają kooperację pomiędzy LGD-ami, a także wzmacniają realizację zaplanowanych celów LSR. W kolejnym okresie programowania warto kontynuować taką formę, z już sprawdzonymi partnerami.
8. LGD pełni bardzo ważną rolę w kultywowaniu tradycji regionu. Warto kontynuować operacje w tym zakresie oraz rozważyć zaplanowanie nowych przedsięwzięć służących wzmocnieniu poczucia jedności i tożsamości.
9. Podjęto wysiłek polegający na zniwelowaniu zdiagnozowanych słabych stron regionu i zrealizowano szereg inwestycji rozwijających infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną. Niemniej z badań wynika, że mieszkańcy oczekują dalszej interwencji w tym zakresie oraz wzmocnienia warunków do rozwoju turystyki w regionie.

8. Bibliografia

1. Bank Danych Lokalnych GUS.
2. Biuletyny Informacji Publicznych gmin LGD.
3. Brol R, Innowacyjność lokalnych jednostek terytorialnych, w: Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009.
4. Brol R., Kapitał społeczny w gospodarce lokalnej, w: Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2008.
5. Goszczyński W., Kształtowanie synergicznych form kapitału społecznego jako warunek prawidłowej aktywizacji społeczności lokalnych na przykładzie pilotażowego programu LEADER+, w: Społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju wsi w Polsce. Partycypacja lokalna i kapitał społeczny, Warszawa 2008.
6. Kaźmierczak T., Kapitał społeczny a rozwój społeczno-ekonomiczny – przegląd podejść, w: Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007.
7. Kenc J., Kapitał społeczny i jego rola w rozwoju lokalnym, Współczesne Problemy Ekonomiczne nr 10 (2015).
8. Libertowska A., „Kapitał społeczny w rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Podejście sieciowe”, Optimum. Studia Ekonomiczne Nr 4 (64) 2013 .
9. Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania z dn. 2005.2022 r.
10. Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania.
11. Toczyski W., Lenzion J., Lekcja z upadku Programu Inicjatyw Lokalnych w gminie Wicko, w: Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007.
12. www.kst-lgd.pl.

9. Spis tabel i wykresów

Spis tabel

TABELA 1 LUDNOŚĆ I OBSZAR GMIN WCHODZĄCYCH W SKŁAD LGD.....	8
TABELA 2 DYNAMIKA PRZYROSTU LUDNOŚCI NA OBSZARZE LGD W LATACH 2014-2021	9
TABELA 3 LUDNOŚĆ WG FUNKcjONALNYCH GRUP WIEKU I PŁCI	10
TABELA 4 STRUKTURA LUDNOŚCI NA OBSZARZE KST - LGD W GRUPACH FUNKcjONALNYCH LUDNOŚCI W LATACH 2014-2021	11
TABELA 5 PRZYROST PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH W GMINACH NA OBSZARZE LGD W LATACH 2014-2021.....	13
TABELA 6 STRUKTURA ZAREJESTROWANYCH PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH WG PKD 2007 NA OBSZARZE LGD W 2014 I 2021...	13
TABELA 7 UDZIAŁ BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH KOBIET I MĘŻCZYZN W LICZBIE LUDNOŚCI W GMINACH	14
TABELA 8 UDZIAŁ BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH W LICZBIE LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKcyjNYM WG PŁCI	14
TABELA 9 LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z NOCLEGÓW NA OBSZARZE LGD	16
TABELA 10 ILOŚĆ OBIEKTÓW, OFERUJĄCYCH MIEJSCA NOCLEGOWE, W TYM HOTELE NA OBSZARZE LGD	17
TABELA 11 CELE OGÓLNE I SZCZEGÓŁOWE STOWARZYSZENIA KRAINA SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH - LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA	25
TABELA 12 RZECZOWY POSTĘP W REALIZACJI LSR STOWARZYSZENIA KRAINA SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH - LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA, STAN REALIZACJI NA KONIEC 2021 R.	27
TABELA 13 RZECZOWA REALIZACJA WSKAŹNIKÓW OBOWIĄZKOWYCH W ZAKRESIE PROW 2014 – 2020	30
TABELA 14 POSTĘP FINANSOWY W REALIZACJI LSR, STAN NA KONIEC 2021 R.	36
TABELA 15 ANALIZA PORÓWNAWCZA LGD I GMIN NIE OBJĘTYCH LSR.....	46

Spis Wykresów

WYKRES 1 DYNAMIKA ZMIAN LUDNOŚCI W LATACH 2014-2021 W GMINACH OBSZARU LSR.....	10
WYKRES 2 DYNAMIKA ZMIAN W GRUPACH FUNKcjONALNYCH LUDNOŚCI W LATACH 2014-2021 NA OBSZARZE LSR.....	11
WYKRES 3 DYNAMIKA ZMIAN 2014/2021 W GRUPACH FUNKcjONALNYCH LUDNOŚCI W GMINACH.....	12
WYKRES 4 CZYNNIKI MOTYWUJĄCE DO AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ.....	18
WYKRES 5 POTENCJALNE MOŻLIWOŚCI I FORMY SPĘDZANIA CZASU WOLNEGO NA OBSZARZE LSR.....	20
WYKRES 6 FORM I ATRAKCJE, Z KTÓRYCH RESPONDENCI KORZYSTAJĄ W SWOJEJ OKOLICY.....	20
WYKRES 7 OBSZARY TURYSTYKI, KTÓRE MOGĄ PRZYCIĄGAĆ LUDZI DO REGIONU.....	21
WYKRES 8 OBSZARY TURYSTYKI, KTÓRE WYMAGAJĄ WSPARCIA W REGIONIE.....	22
WYKRES 9 PREFEROWANY SPOSÓB NA INFORMOWANIE MIESZKAŃCÓW O TYM, CO DZIEJE SIĘ W NAJBLIŻSZYM OTOCZENIU	22
WYKRES 10 GRUPY MIESZKAŃCÓW, KTÓRE W OPINII BADANYCH, MAJĄ UTRUDNIONE MOŻLIWOŚCI WEJŚCIA NA RYNEK PRACY	23
WYKRES 11 STATUS NA RYNKU PRACY BENEFICJENTÓW PRZED ZŁOŻENIEM WNIOSKU O DOTACJĘ	38
WYKRES 12 OBSZARY, KTÓRE ZOSTAŁY ROZWINIĘTE W WYNIKU UZYSKANIA DOTACJI	39
WYKRES 13 CZYNNIK DETERMINUJĄCE ZLECENIE OPRACOWANIA DOKUMENTACJI FIRMIE ZEWNĘTRZNEJ	40
WYKRES 14 KANAŁY DOCIERANIA INFORMACJI O LGD.....	40
WYKRES 15 INFORMACJA DOT. CZYTELNOŚCI ZASAD PRYZNAWANIA DOTACJI.	41
WYKRES 16 POZIOM ZROZUMIENIE JĘZYKA UŻYWANEGO W OFICJALNYCH DOKUMENTACH.....	42
WYKRES 17 INFORMACJA DOT. CZASU OCZEKIWANIA ZWIĄZANEGO Z PROCEDURĄ OCENY.....	43
WYKRES 18 FORMY I NARZĘDZIA WSPIERAJĄCE WALKĘ Z UBÓSTWEM I WYKLUCZENIEM.....	45

10. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Ankieta dla społeczności zamieszkującej teren realizacji LSR

Niniejsza ankieta dotyczy ewaluacji realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju Lokalnych Grup Działania Województwa Lubuskiego. Badanie to prowadzone jest przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum, w celu poznania Państwa opinii w zakresie efektów działań podejmowanych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Państwa opinia przyczyni się do podejmowania w przyszłości działań lepiej spełniających Państwa potrzeby i podnoszących jakość życia. Ankieta jest anonimowa i powinna zająć około 10 - 15 minut. Z góry dziękujemy za poświęcony czas.

* Lokalna Strategia rozwoju (LSR) - dokument programowy dotyczący kilku gmin i wdrażanych na ich terenie działań zorientowanych na rozwój obszarów wiejskich.

* Lokalna Grupa Działania (LGD) - specjalny typ stowarzyszenia powołanego po to aby rozwijać obszary wiejskie, przy pomocy zewnętrznych środków finansowych.

1. Wiek

2. Płeć

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- kobieta
- mężczyzna
- odmowa odpowiedzi

3. Kod pocztowy miejsca zamieszkania

4. Czy zetknęła/zetknął się Pan/Pani z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Pani/Pana rejonie?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie
- Nie wiem

5. W jaki sposób zetknęła/zetknął się Pan/Pani z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Państwa rejonie?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- doradztwo w biurze LGD
- stoiska na targach
- organizowane przez LGD imprezy

- warsztaty
- konkursy ,quizey
- szkolenia
- spotkania
- wydane przez LGD publikacje, mapy itp.
- ogłoszenia
- promocja produktów lokalnych
- ulotki
- media
- internet
- poczta pantoflowa
- inne realizowane przez LGD projekty
- inne - Jakież?: -----

6. Czy jest Pani/Pan zainteresowana/y sprawami lokalnymi?

Czyli tym co dzieje się w najbliższym otoczeniu - wydarzeniami, inwestycjami, problemami społecznymi, sprawami ważnymi dla mieszkańców itp..

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak
- nie
- trudno powiedzieć

7. Czy dostrzega Pani/Pan w swojej okolicy możliwości korzystania z:

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	dostrzegam	nie dostrzegam
placów zabaw / siłowni zewnętrznych	☐	☐
parków/skwerów/terenów zielonych	☐	☐
torów/skateparków/ innych małych	☐	☐
obiektów sportowo-rekreacyjnych	☐	☐
szlaków/ścieżek turystycznych (spacerowych, rowerowych, innych)	☐	☐
map/przewodników/informacji turystycznych	☐	☐
produktów lokalnych (wyrobów kulinarnych, rękodzieła itp.)	☐	☐
odnowionych zabytków architektury	☐	☐
targów/imprez/wydarzeń kulturalnych dla mieszkańców	☐	☐
nowinek technologicznych, z których można korzystać nieodpłatnie	☐	☐
nieodpłatnych warsztatów//zajęć/wydarzeń edukacyjnych dla najmłodszych	☐	☐

8. Czy korzysta Pani/Pan w swojej okolicy z:

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	korzystam	nie korzystam
placów zabaw / siłowni zewnętrznych	☐	☐
parków/skwerów/terenów zielonych	☐	☐
torów/skateparków/ innych małych obiektów sportowo-rekreacyjnych	☐	☐
szlaków/ścieżek turystycznych (spacerowych, rowerowych, innych)	☐	☐
map/przewodników/informacji turystycznych	☐	☐
produktów lokalnych (wyrobów kulinarnych, rękodzieła itp.)	☐	☐
odnowionych zabytków architektury	☐	☐
targów/imprez/wydarzeń kulturalnych dla mieszkańców	☐	☐
nowinek technologicznych, z których można korzystać nieodpłatnie	☐	☐
nieodpłatnych warsztatów//zajęć/wydarzeń edukacyjnych dla najmłodszych	☐	☐

9. Jakie czynniki motywują Panią/Pana do aktywności społecznej?

Czyli do angażowania się w sprawy wspólne sąsiadów, mieszkańców miejscowości, gminy, różnych grup itp.

Zaznacz kilka odpowiedzi

- nie jestem zainteresowana/y takim zaangażowaniem
- wewnętrzna potrzeba pomocy innym;
- chęć wpływu na zmiany (poczucie sprawstwa)
- brak obojętności na sprawy społeczne/ cierpienie, niesprawiedliwość
- dotychczasowe sukcesy/pozytywne doświadczenia związane z aktywnością
- inspiracja działalnością innych osób
- współuczestnictwo/przynależność do grupy, która robi coś pozytywnego
- doświadczenia życiowe
- wzrost poważania wśród sąsiadów/znajomych/lokalnej społeczności
- posiadanie pewnego statusu materialnego/społecznego dającego możliwości do aktywności
- prawo wzajemności
- chęć ciekawego spędzenia wolnego czasu

- realizacja zainteresowań i pasji
- inne (jakie?): _____

10. W jakim obszarze aktywności społecznej chciałaby/chciałby Pan/Pani uczestniczyć?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- nie chcę angażować się i być "aktywnym społecznie"
- pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej;
- podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej;
- działalności na rzecz integracji cudzoziemców;
- ochrony i promocji zdrowia;
- działalności na rzecz osób z niepełnosprawnościami;
- działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym;
- edukacji, oświaty i wychowania;
- działalności na rzecz dzieci i młodzieży, w tym wypoczynku dzieci i młodzieży;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego;
- wspierania i upowszechniania kultury fizycznej;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- czystości miejsc publicznych;
- przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu;
- turystyki i krajoznawstwa;
- ratownictwa i ochrony ludności;
- pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w Polsce i za granicą;
- działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka;
- przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym;

11. Jaki jest Pani/Pana zdaniem najlepszy sposób na informowanie mieszkańców o tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- strona internetowa instytucji/urzędu/urzędów
- lokalne portale informacyjne (strony internetowe)
- Facebook
- Instagram
- Twitter
- TikTok
- YouTube
- ogłoszenia parafialne
- tablica ogłoszeń w różnych punktach gminy
- gazeta rozdawana mieszkańcom

- komunikaty głosowe w uczęszczanych punktach
- inne (jakie?): _____

12. Czy byłaby/byłby Pan/Pani zainteresowany/a otrzymaniem dotacji na otwarcie własnej działalności gospodarczej w przyszłości?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak
- nie
- nie wiem

13. Jakie branże są wg Pani/Pana najbardziej warte wsparcia, w formie dotacji na otwarcie działalności gospodarczej?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
- przetwórstwo przemysłowe
- dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
- budownictwo
- handel hurtowy i detaliczny
- naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
- transport i gospodarka magazynowa
- działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
- informacja i komunikacja
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa
- działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
- edukacja
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna
- działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
- pozostała działalność usługowa (np. kosmetologia, fryzjerstwo, itd)
- gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby
- inne (jakie?): _____

14. Czy Pani/Pana zdaniem, potencjał turystyczny najbliższego regionu w ostatnich latach:

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- zmalał
- wzrósł
- nie uległ zmianie
- nie wiem / nie mam zdania

15. Jakie obszary turystyki mogą przyciągać ludzi do Pani/Pana regionu?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- przyroda,
- zabytki,
- wydarzenia,
- imprezy,
- lokalne tradycje,
- walory prozdrowotne (mikroklimat itp.)
- obiekty sportowe i rekreacyjne,
- nie wiem/ nie mam zdania
- inne (jakie?):_____

16. Co w tych obszarach wymaga wsparcia?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- baza noclegowa
- baza gastronomiczna
- obiekty/budynki (np. zabytki)
- atrakcje
- lokalne pamiątki / punkty/ dostępność pamiątek
- infrastruktura (wiaty, miejsca parkingowe, toalety, itp?)
- nie wiem / nie mam zdania
- inne (jakie?):_____

17. Czy zauważa Pani/Pan wokół siebie grupę lub grupy mieszkańców, dla których możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- nie, nie da się wyodrębnić konkretnych grup
- osoby młode (do 30 roku życia)
- osoby w wieku średnim (pomiędzy 30 a 60 rokiem życia)
- osoby starsze (po 60 roku życia)
- kobiety
- mężczyźni
- imigranci
- bezrobotni
- osoby z niepełnosprawnościami
- mieszkańcy obszarów po zlikwidowanych PGR
- rolnicy
- samotni rodzice
- członkowie rodzin wielodzietnych

18. Jakie działania w obszarze dostępności rynku pracy należałoby podejmować w celu ograniczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Ankieta dla beneficjentów LGD

Niniejsza ankieta dotyczy ewaluacji realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju Lokalnych Grup Działania Województwa Lubuskiego. Badanie to prowadzone jest przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum, w celu poznania Państwa opinii w zakresie efektów działań podejmowanych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Państwa opinia przyczyni się do podejmowania w przyszłości działań lepiej spełniających Państwa potrzeby i podnoszących jakość życia. Ankieta jest anonimowa i powinna zająć około 10 minut.

Z góry dziękujemy za poświęcony czas.

* Lokalna Strategia rozwoju (LSR) - dokument programowy dotyczący kilku gmin i wdrażanych na ich terenie działań zorientowanych na rozwój obszarów wiejskich. * Lokalna Grupa Działania (LGD) - specjalny typ stowarzyszenia powołanego po to aby rozwijać obszary wiejskie, przy pomocy zewnętrznych środków finansowych.

1. Wiek

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- 18-20
- 21-25
- 26-30
- 31-35
- 36-40
- 41-45
- 46-50
- 51-55
- 56-60
- 61-65
- powyżej 65

2. Płeć:

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- kobieta
- mężczyzna

3. W zakresie jakiego rodzaju wsparcia otrzymał/a Pan/Pani/podmiot dotację?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- w zakresie rozwoju przedsiębiorczości
- w zakresie niekomercyjnej infrastruktury
- w zakresie grantów

4. Do której z wyszczególnionych grup zaliczał/a się Pan/Pani w momencie składania wniosku o dotację:

Zaznacz kilka odpowiedzi

- Osoba z niepełnosprawnością
- Rolnik
- Żadna z powyższych
- Nie dotyczy (wniosku nie składała osoba fizyczna)

5. Czy sytuacja finansowa Pani/Pana przedsiębiorstwa uległa poprawie dzięki pozyskanym środkom?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak
- nie

6. Jaki był Pani/Pana status na rynku pracy przed złożeniem wniosku o dotację?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- bezrobotny (krócej niż 12 miesięcy)
- bezrobotny (dłużej niż 12 miesięcy)
- pracownik etatowy
- przedsiębiorca
- inny

7. Jaki jest Pani/Pana aktualny status na rynku pracy?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- bezrobotny (krócej niż 12 miesięcy)
- bezrobotny (dłużej niż 12 miesięcy)
- pracownik etatowy
- przedsiębiorca
- inny

8. Czy po pozyskaniu dotacji, Pani/Pana przedsiębiorstwo rozwinęło się w następujących zakresach?

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	tak	trudno powiedzieć	nie
Zatrudnienie	☐	☐	☐
Innowacyjność	☐	☐	☐
Przychody	☐	☐	☐
Poszerzenie oferty	☐	☐	☐

9. Czy wysokość otrzymanej dotacji była wystarczająca dla pokrycia konkretnej potrzeby w ramach zaplanowanej operacji?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak
- nie

10. Czy Pani/Pan jako beneficjent samodzielnie aplikował o dotację, czy zlecił opracowanie dokumentu specjalistom?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- aplikowałem samodzielnie (ewentualnie ze wsparciem doradczym LGD)
- zleciłem specjalistom

11. Jakie czynniki spowodowały zlecenie opracowania dokumentów innym specjalistom?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- niewystarczająca wiedza
- niezrozumiałość dokumentacji
- brak czasu
- inne (jakie?):

12. Czy korzystali Państwo z doradztwa biura LGD?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak
- nie

13. Jakie było źródło Państwa wiedzy o istnieniu LGD?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- stoiska na targach
- organizowane przez LGD imprezy
- warsztaty
- konkursy , quizy
- szkolenia
- spotkania
- wydane przez LGD publikacje, mapy itp.
- ogłoszenia
- promocja produktów lokalnych
- ulotki
- media

- internet
- poczta pantoflowa
- inne realizowane przez LGD projekty
- inne - Jakie?:.....

14. Czy LGD promuje się wg Pani/Pana w wystarczający sposób aby informacja o jego działalności dotarła do potencjalnie zainteresowanych osób?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak
- nie
- nie wiem/ nie mam zdania

15. Czy było dla Pani/Pana, jasne, kto i na jakich zasadach przyznawał dotacje?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- ani tak/ ani nie
- raczej nie
- zdecydowanie nie

16. Na ile zrozumiwały był dla wnioskodawców język używany w oficjalnych dokumentach naboru?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- zdecydowanie zrozumiwały
- raczej zrozumiwały
- trudno powiedzieć
- raczej niezrozumiwały
- zdecydowanie niezrozumiwały

17. Czy czas oczekiwania na decyzje/kolejne kroki/podpisanie umowy w ramach wnioskowanej dotacji był wg Państwa optymalny?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak, czas oczekiwania na kolejne kroki był optymalny
- nie, czas oczekiwania był zbyt długi

18. W jaki sposób wydłużony czas oczekiwania na dotację wpłynął na realizację planów?

19. Jakie działania w obszarze dostępności rynku pracy należałoby podejmować w celu ograniczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- stworzenie nowych miejsc pracy
- rozpowszechnienie informacji o nowych miejscach pracy
- zakładanie nowych przedsiębiorstw
- kursy/szkolenia
- inne (jakie?):

20. Jeśli mieliby Państwo możliwość pozyskania kolejnych dotacji, to na co by je Państwo przeznaczyci?

ARKUSZ WYWIADU GRUPOWEGO

I. TURYSTYKA

1. Jakie obszary turystyki mogą przyciągać ludzi do Państwa regionu? (przyroda, zabytki, wydarzenia, imprezy, lokalne tradycje, zdrowie, itp.)
2. Co w tych obszarach wymaga wsparcia - baza noclegowa / obiekty / atrakcje / infrastruktura.

II. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

1. Jakie branże są najbardziej warte wsparcia i dlaczego?
2. Jakie obszary w zakresie przedsiębiorczości wymagają dofinansowania (maszyny, nowe miejsca pracy, finanse na rozwój firmy itd)?
3. Co w trakcie pozyskiwania i rozliczania dotacji było dla Państwa uciążliwe/frustrujące?
4. Jak wydłużony czas oczekiwania na dotację wpłynął na realizację planów?
5. Czy któreś grupy społeczne wymagają ułatwionego dostępu do środków na przedsiębiorczość? Proszę uzasadnić swoją odpowiedź?

III. INNOWACYJNOŚĆ

1. Jak Państwo rozumieją słowo "innowacja"?
2. Co w Państwa projektach/działaniach było innowacyjne? Dlaczego?

IV. KRYTERIA PROJEKTÓW

1. Jakie elementy w procedurze naboru i wyboru projektów utrudniały pozyskanie środków? Które z nich były zupełnie zbędne?
2. Co Państwa zdaniem powinno być decydującym czynnikiem o wyborze najlepszych projektów?
3. Na ile zrozumiąły był dla wnioskodawców język używany w oficjalnych dokumentach naboru?
4. Jak opisałiby Państwo kryteria, którymi kierował się LGD przy wyborze projektów? Czy dotychczasowe kryteria pozwalały na obiektywną ocenę i wybór najlepszych projektów? (Czy to, że kryteria były np. zero-jedynkowe przyczyniło się do tego, że LGD nie mógł wybrać najlepszych projektów).

V. KAPITAŁ SPOŁECZNY

1. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
2. Jakie czynniki pobudzają społeczność do działania?
3. Jakie czynniki hamują/ wygaszają aktywność?

VI. DZIAŁALNOŚĆ LGD

1. Czy działalność LGD jest odpowiednio widoczna w terenie? Czy działania, które LGD podejmuje dla wypromowania swoich działań są wystarczające? Czy widać tutaj jakieś pola do rozwoju?